

52



ajakiri



ISSN 0384-8469

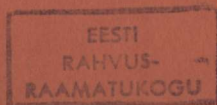
"AEGA ON VÄHE. PEAME TEGUTSEMA - SAAGU MIS SAAB!"

Nii võtab kokku kiri Tartust. Tagapõhjaks on muidugi Eesti maa ja rahva olukord tänapäeval. Eesti loodus, põhjaveed, metsad ja põllumaa on ohustatud; eesti pärisrahvas, keel ja kultuur on jäämas vähemusse omal maal. Kui nüüd on antud võimalus tegutseda pole enam aega kõheldes mõelda, mis on uutmise tegelik eesmärk, kui kaua see kestab ja mis tuleb pärast.

Esimest korda peale sõda on eestlastel kodumaal võimalus ise oma olukorda mõjutada. Seda ka tehakse ja pealegi kogu rahva osavõtul nii nagu mitte kunagi varem Eesti ajaloos.

Eesti ühiskond välismaal on samuti olukorras kus üleelamise võimalus on muutunud väga küsitavaks. Eesti sündmuste taustal otsivad ka eestlased välismaal uusi võimalusi tegutsemiseks. Uudne on, et teadlikult ja avalikult luuakse sidemeid kodu- ja väliseestlaste vahel. Parim näide sellest on Eesti Muinsuskaitse Seltsi tegevuse toetamiseks loodud Väliseesti Muinsuskaitse Selts osakondadega mitmel maal. Erilist huvi on siinpool äratanud Isemajandava Eesti (IME) programm mille autorid ongi rõhutanud väliseestlaste kaasalöömise tähtsust oma plaanide elluviimisel.

Uute suundade kõrval jätkub väliseestlaste tegevus ka radadel mida tuntakse juba paguluse algpäevilt. Nii on väliseestlaste ühiskondlik aktiivsus arenenud mitmekesisuse suunas, mis on igati tervitav. Seepärast püüab ka **ajakiri** oma lehekülgedel ruumi anda erinevatele suundadele nii välis- kui kodumaal.



RAHU ?



Valter Rand

Avaldan allpool mõtteid maailma rahu, Eesti, ja Nõukogude Liidu kohta. Enne aga ühest minu seosest Pakistaniga.

Kaks aastat tagasi saabus mulle kiri Karachist.

Dr Hakim Mohammed Said, HAMDARD FOUNDATIONi president tegi mulle ettepaneku kirjutada lühike essee maailma rahu kohta. Tal oli plaan avaldada see enda toimetatavas raamatus "Man- The World- Peace", et tähistada aastat 1986, rahvusvahelist rahuaastat. Kõhklesin pisut, kuid siis vastasin.

Dr Said ja tema poolt juhitud sihtasutus on mõjuvõimsa d islami maailmas ja väljaspoolegi. See asutus koosneb ülikoolist, haiglatest, uurimisasutustest ja ehitistest rahvusvaheliste konverentside jaoks, moodustades 400-aakrilisel maa-alal the City of Culture. Dr Said on laiade huvidega ja paljude sidemetega mees kelle südameasjaks on vendlus ja vabadus, rahu maailmas ja koostöö rahvaste vahel.

See raamat on nüüd ilmunud Hamdard Foundation Press'i väljaandel. Selgub et on pöördunud peamiselt õpetlaste poole, kuid on ka teisi kirjutajaid, nende seas paavst Johannes Paulus II ja ÜRO Peasekretär Javier Perez de Cuellaer. Autorid on lähtunud peamiselt eetilistest ja õiguslikest alustest. Minu lähtekohad on teistest täiesti erinevad ja tulemused ei viita täieliku rahu võimalusele. Ma tahan aga oma teema juurde jääda ja ei hakka kokkuvõtteid tegema esseedes leiduvatest eriarvamustest. Lähtun omaenda esseest ja annan siin selle tõlke.

ESSEE RAHUST

Inimkond on dünaamiline looduslik süsteem üksikisikutest, kes püüavad end säilitada ja loominguliselt väljendada vastavalt nende erinevatele võimetele.

See on suletud süsteem, kuna ta haarab *kõiki* indiviide, ja ta on isereguleeruv. Tema kulg ja tulevik on mõjutatud lugematute loominguliste tuumikute tegevusest, mis eksisteerivad indiviididena või gruppidenä.

Sellise tegevuse tulemuseks on tuhanded keeled ja rahvuskultuurid, usundid ja traditsioonid, teaduse ja tehnoloogia teadmistesalved ning paljud ühiskondliku koostöö organiseerimismvormid.

Inimkond on selline paljudest elementidest koosnev isereguleeruv süsteem, millel pole mingit välist reguleeritavat või juhtivat mehhanismi, ega saa tal olla ka mingit sisemist tsentraalset ja unitaarset mehhanismi selleks otstarbeks.

Siiski, inimese lootus süsteemivälisele juhtivale jõule on viinud meid jumala otsinguile. Soov sisemise tsentraalse juhtiva mehhanismi järele, mis oleks siiski nagu väljaspool ülejäänud ühiskonda, on viinud totaalsete ideoloogiate ja juhtide tekkele ja loonud eeldusi konfliktideks, sõjaks, vägivalleks ja korralageduseks.

Inimkonna rahu, lähtudes isereguleeruva süsteemi mõistest, on defineeritav kui ühiskonna kulg kõige väiksema *praktiliselt* saavutatava sisehõõrumisega (so võimalikult väheste kokkupõrgete ja segadustega). Seega on võimalik rahule rohkem ja rohkem läheneda, kuid absoluutne RAHU jääb saavutamata. Et inimkonna RAHU määra tõsta, peab paremini mõistma selle kui süsteemi omadusi.

Esiteks, inimese ja ühiskonna loovad tulemused väljendavad korradiversiteeti. Unitarsuse ja univormsuse pealesurumine ühiskonnale lõpeb tavaliselt konflikti ja korralagedusega, vastupidi sellele mida sooviti.

Teiseks, et loovad tuumikud (isikud ja rühmad) saaksid edukalt tegutseda, peavad ühiskonnas kujunevad poliitilised struktuurid looma selleks eelduse.

Kolmandaks, inimkond on kõikjal ja paljudel viisidel näidanud, et tema kultuurielu (keeled, kombed jne) on sedavõrd esmase väärtusega, et tema poliitilised ja majandussüsteemid peaksid seda teenima ja toetama sekundaarsete, kuid paratamatult vajalike struktuuridena.

Sellest järeldub, et iga rahvus, suur või väike, oma keele, kommete, usundi ja muu kultuuriga, peaks saama oma arengus võimalikult vabalt kulgeda, ilma ühiskonna poliitilise süsteemi takistusega.

Niisiis pole üski suur rahvus õigustatud anastama, allutama või ühte sulatama väiksemaid kultuure ei jõu ega muude teadlikult ja tahtlikult rakendatud vahenditega. Seega ei vasta maailma paregune poliitiline struktuur RAHU maksimaalselt võimalikule määrale ja RAHU huvides oleks vaja paljude riikide poliitilist vormi muuta ja geograafilisi piire nihutada.

Kui inimkonnas toimuks ümberkorraldumine maksimaalse rahu suunas, saabuks olukord kus maailma ühiskonnad liiguksid oma diversiteedirikka loometegevuse kaudu määritlemata jääva tuleviku suunas ja kus valitseks sallivus ja koostöö paljude konstruktiivsete ettevõtete vahel. Sellises kultuuri primaarsusele rajanevas maailmaühiskonnas kaotaks riikide sõjaline jõud oma eesmärgi ja mõtte.

See oleks paindub maailm, mis pole mitte vaba piiratud ulatusega vastuoludest ja vägivallast, sest need on vältimatud juhudiversiteedi nähted. Maailma RAHU saavutaks aga sel juhul võimalikult kõrge määra ja inimkond oma terviklikkuse (ilma unitaarsuse nõuet püstitamata), vaba ja õiglase koostöö ja vastastikkuse ja respekti alusel, mitte poliitilise ja sõjalise jõu abil.

Iga muu inimkonna struktuur, nii praegune kui idealistlikest ideoloogiatest lähtuv, on madalama rahu määraga ning on mõistetud läbi tegema suuri ja tõsiseid kokkupõrkeid ning laastavaid segadusi.

Kuidas seostuvad need ideed praegu toimuvaga Eestis ja N Liidus?

1. Uutmisega (perestroikaga) jättis Gorbatšov maha unitaarsuse ja univormsuse ideaalid majanduses ja ta on teinud mõõndusi korraversiteedi arengu suunas (era-algatus, loov mitmekesisus jne). Selleks vajalik teabevool tegi avalikustamise (glasnosti) möödapääsmatuks. Need on sammud suureneva RAHU suunas (minu kitsas eesmärk siin on vaadelda toimuvat ainult esees esitatu raamides, kuid RAHU mõistes sisalduvad loomulikult vabadus, inimõigused jms)

2. Ta ei loobu välisjuhtimise printsiibist, mille kohaselt ühiskonda kujundatakse nagu väljaspool seda asuvast võimukeskusest, ning ta ei võta omaks sisemise loomingu protsessi võimalust, mispuhul ühiskond kujuneks paljude vabalt tegutsevate algatustsentrumite koostöö tulemusena (partei, ettevõtted, mõtlejad jne). Tsentraalne välisjuhtimine ei vii aga maksimaalsele RAHULE.

3. Uutmine seab esikohale N.Liidu majandusliku ja sõjalise jõu. N.Liidu rahvuste kultuurilise diversiteedi arengut pole isegi sekundaarsena rõhutatud. Iga majanduslik ümberkujundamine loob alguses mõõna olukorra. Partei võib arvata et rahvuste huvide rahuldamine võib halvata Liidu kui terviku arengut, eriti kui neist rahvustest vene rahvas kõige vähem võidaks. Sellega ei läheneta aga rahule.

4. Gorbatšov ehk ei arvestanud, et monoliitsed süsteemid ei saa liikuda korradiversiteedi suunas ilma et sellega kaasuks ka juhudiversiteet (ootamatused, konfliktid, segadused). Ta on seda nüüd kogenud.

5. Uutmine ei näe ette poliitiliste struktuuride tõelist ümberkujundamist (mitut parteid jne), ega pole kavas liiduriikide piire muuta. Sellega ei läheneta RAHULE.

6. EESTIS ja ka teistes Balti riikides ei peeta avalikustamist vajalikuks mitte ainult majandusliku uutmise edendamiseks, vaid rahvuse ja ühiskonna huvides kõige laiemas mõttes. Loova korradiversiteedi nähetena on need ühiskonda edasiviivad ja õige tee RAHULE. "Pravdale" võib aga Eestis toimuv tunduda ootamatu korralagedusena (juhudiversiteet) ja seega kahjustavana nende perestroikale.

7. Mitmed algatused Eestis seavad selgesti rahvuskultuuri esikohale (Loomingulised liidud, Muinsuskaitse, rahvuskeeles tähtsus jne). Ent tugev majanduslik alus on selleks vajalik ja IME on sellest loogiline järeldus. See ei pruugi aga olla soodne N Liidu kui terviku majanduslikule ja sõjalisele tegevusele ja IME ei peaks teenima sõjalise suurvõimu huvisid. Eestis toimuv on kooskõlas minu ideedega RAHU lisamiseks. Sellel alusel on N Liidu paljukuuldud rahusooivid küsitavad, kui Eestis kavandatavoid muudatusi Moskva poolt ei toetata.

8. Iga rahvuskultuur vajab oma vabaks õitsenguks maa-ala, millele ei tungiks väljastpoolt võõraid seda arengut segama. Ka peab ühiskond sellel maa-alal olema poliitiliselt sõltumatu, mis tagaks vaba eluvormi valiku, ja see ei takistaks ju kõige paremat koostööd ja läbikäimist naabritega. Sellest lähtudes on õigustatud nõudmised maa-ala kaitseks (fosforiit, põlevkivi, saastamine üldiselt) ja nõudmised poliitiliseks autonoomiaks või iseseisvuseks. See oleks panus RAHULE maailma Balti piirkonnas. Kas uutmine oli mõeldud sellise "perestroikana" (ümberehitamisena)?

9. Eestlaste lootustes ja nõudmistes väljendub palju õigem, sügavam ja viljakam arusaamine uutmisest (ümberehitamisest) kui oli mõttes Gorbatšovi oma perestroikaga. Kas on võimalik, et ta on valmis laiendama oma esimest sammu siseloomingulise ühiskonna suunas (diversiteedi aktsepteerimine) N.Liidu majandusliku jõu kasvatamiselt kõigele sellele, mis on vajalik et N. Liit tõesti muutuks kõige juhtivamaks piirkonnaks teel tõelise RAHU poole?

10. Oletame et see toimub. Oletame, et see mis on juhtumas Eestis ja teistes Balti riikides, toimuks üleliidulises ulatuses. Ja kõik see Gorbatšovi ja partei heakskiidul! Olen kindel, et alles see oleks tõeliseks motiveerivaks jõuks perestroika läbiviimisel, eriti selle raskes üleminekuaja faasis. Isegi vene rahvas taipaks, et on eelistatavam vabaduses oma maa üles ehitada kui võõrsile valguda. Aga see oleks juba tõeline revolutsioon nõukogude rahvuste peres ja eeskujuks ülejäänud maailmale.

See oleks tee RAHULE VABADUSEGA. Aga seda on ehk raske loota?

11. Kui seda ei toimu ja kui Eestis (ja Baltimaades üldiselt) arenev uutmine ning Gorbatšovi perestroika jäävad nii erinevateks nagu minu analüüs on näidanud, on tee lahti suurteks konfliktideks. Siis toimuks see, mis õieti on suurte monoliitsete süsteemide muutmiseseadus: nad ei jaotu väiksemateks ühikuteks korda ja efektiivsust säilitades; nad langevad kokku revolutsioonilise purunemise kaoses.

Ja RAHU ?

Sovjets nedskärning av försvarsmakten		
	Warszawapakten	2 143 000
	Efter nedskärningen (NATO)	2 093 000
Manskap		2 340 000
	Warszawapakten	53 500
	Efter nedskärningen (NATO)	43 500
Stridsvagnar		22 218
	Warszawapakten	35 930
	Efter nedskärningen (NATO)	27 430
Artilleri		10 487
	Warszawapakten	7 395
	Efter nedskärningen (NATO)	6 595
Flygplan		4 426

Peale Gorbatšovi lubadust vähendada N.Liidu vägesid 500.000 mehe võrra oleks jõudude vahekorid Nato ja Varssavi pakti vahel nagu juuresolev tabel näitab. ("Svenska Dagbladet" andmed: 1.Varssavi pakt enne 2. -ja pärast vähendamist 3. Nato)

SUVESEMINAR 1989 EESTIS

Rohkem kui kaks aastakümnet tagasi alguse saanud metsaülikooli liikumine on aegamööda levinud üle maailma. Siiani on seminare peetud Kanadas, Uhendriikides, Austraalias, Rootsis ja Soomes. Osavõtjaid on olnud igalt suuremalt eestlaste elukohamaalt, ainult mitte Eestist. Metroo ringkondades on juba mitmeid aastaid plaanitud seminari pidada kas Eestis või kuskil mujal rohke kodueestlaste osavõtuga. Alles nüüd on avanenud võimalus see soov teostada.

Seminar leiab aset 19.-24. juunil Käärikul Tartu ülikooli spordibaasis, Tartust umbes 60 km lõunas. Kääriku spordibaas on rajatud keset Lõuna-Eesti ilusat kuplilist loodust Pühajärve lähistele. Uheskoos veedame seal toreda jaaniõhtu.

Seminari kava on praegu võimatu täpsustada ühiskonna kiire arengu tõttu. Kindel võib aga olla, et seminari arutlusainest, mis haaraks nii kultuuri- kui ka ühiskonnaelu, käsitletakse ajakohase sihiasetusega. Üldteema on "Eesti edasivaates".

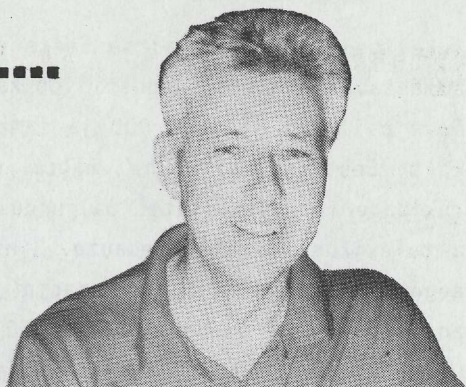
Korraldav toimikond võtab rõõmuga vastu lugejaskonna ettepanekuid seminari kava kohta. Siiani on mitmelt poolt tähelepanu pööratud küsimustele, mis ühendaksid välis- ja kodueesti ühiskonda. Loodetavasti kujuneb nii, et osalema tuleb kodu- ja väliseestlasi ühepalju. Lastele on ette nähtud nende east lähtuv tegevuskava.

Seminari korraldavasse toimikonda kuuluvad Eestist Jaak Allik, Ignar Fjuk, Marju Lauristin, Paul-Eerik Rummo; välismaalt Jüri-Karl Seim, Jaan Uustalu, Vello Soots.

Seminari osavõtumaks tuleb umbes 1000 Rootsi krooni täiskasvanult, lastelt vähem, ja see katab toidu-, majutamise- ja seminarimaterjalide kulud, samuti sõidu Tallinna ja Kääriku vahel. Viisad annab välja Eesti NSV välisministeerium.

Huvilisi palume kohe kontakti võtta seminari toimikonnaga järgnevatel aadressidel: Jaan Uustalu, Brunckronas väg 26, 139 00 Värmdö, tel 0766-22581. Vello Soots, 2 DeepWood, Don Mills, Ont. M3C 1N6, tel. 416-444 9053. Paul Eerik Rummo, Kirjanike Liit, Harju tn. 1, 200 001 Tallinn, tel. 444 583.

MILLAL SIIS VEEL...



Armas eesti rahvas siin ja igal pool!

See aasta tuleb kevad! ... teisiti.

Ja kevad! -- teisiti. Ja tuleb. Teisiti!

Need on Henrik Visnapuu sõnad. Väliseesti Muinsuskaitse Selts kavatseb olla osa uuest eesti kevadest.

Ajalugu on hakanud liikuma. Liikuma eesti rahvale soodsas suunas. Me ei tea, kui palju me saavutame ja kui kiiresti. Meil võib tulla tagasilööke. Aga seda suunda, mis 40 aastat on vedanud rahvast haua poole, on eesti rahvas hakanud muutma. Eesti rahvas nõuab olemisõigust ja leiab teid oma õiguste teostamiseks. Pole mingit eetilist ega praktilist põhjust, miks Eesti ei saaks olla sama iseseisev kui Soome, Island või Kanada. Mõnikord saavad rahvad vabaduse järsku, sagedamini tuleb see järkude kaupa. Peaasi on, et vabadus tuleb!

Uks kesksemaid osi ühises isamaatöös on olnud Eesti Muinsuskaitse Seltsil. Kui ka EMS muud poleks saavutanud ega saavutaks, siis läheks ta Eesti ajalukku sellega, et tõi uuesti lehvima meie sinimustvalge rahvuslipu. Aga EMS on ka nende hulgas, kes nõuavad eesti kodakondsust ja eesti keelt riigikeeleks, ja nende nõuete teostamine nihkub lähemale.

Ma pole siin New Yorgi Eesti Majas aastaid kõnelnud. Viimane kord oli vist siis, kui rääkisin Jüri Kuke elust ja surmast. Tollal kirjutasin Jüri Kukest raamatu. See oli ainus ingliskeelne raamat eesti erimeelsete kohta, mis ilmus. Mõni teine oluks ju kah pädev kirjutama, aga ei kirjutanud. Võibolla lõikas minul Jüri Kuke surm rohkem südamesse. Ja täna räägin ma siin New Yorgi Eesti Majas jälle sellest, mis mul kõige rohkem on südamel. Räägin uuest kevadest Eestis ja kuidas väliseestlased sellest osa võtavad, iseäranis Väliseesti Muinsuskaitse Seltsi kaudu.

Väliseesti Muinsuskaitse Selts on nüüd pool aastat vana. Ja ta on olnud hämmastavalt edukas. Augusti lõpuks oli korjatud 10 000 dollarit, oktoobri lõpus oli seda juba 40 000 ja sama palju on ka Helsingisse edasi saadetud. Sealt Eestisse ei lähe mitte raha vaid vajalik kaup ja eksperdid: trükipaberit, videolinte, paljundusmasinaid, raale, arheoloogiaspetsialiste ja tulevikus ka väike veoauto. Sihiks on korjata 200 000 dollarit aastas ja seega miljon dollarit viie aasta jooksul. Keskmine annetus on 100 dollari kandis ja seega on VMSil umbes 400 annetajat ja vastavalt ka siis liikmeid, kui oleksime jõudnud liikmekaartide väljasaatmiseni. Meil on nüüd osakonnad Euroopast Austraaliani ja esimese tegevusaasta lõpus on ette näha paarituhandelist liikmeskonda. VMS on tõesti rahvalikumine, niipalju kui seda saab olla hajutatud oludes välismaal.

Organisatsiooni väljaehitamine võtab veel pool aastat aega. Me ei organiseerunud enne ja toetanud Eestis toimuvat siis, vaid vastupidi. Raha saatmine algas kohe, sest Eestis oli suvel 1988 karjuv vajadus välisabi järgi. Ma räägin, kuidas asi algas ja kus me praegu oleme.

Algas sellega, et Eesti Muinsuskaitse Seltsi esimees Trivimi Velliste pääses Tallinnast Helsingisse ja helistas kolmele numbrile, et paluda väliseesti organisatsioonide abi. See oli pühapäeval 22. mail 1988. Ühes kohas poldud kodus. Teises kõheldi, aga anti minu number. Kolmandaks helistas Trivi minule. Teadsin umbes mis see Eesti Muinsuskaitse Selts on, tänu teadetele "Loomingus" ja eriti Trivi enda artiklile "Kodumaas", kus ta nõudis ausammast neile 192-le, keda stalinistlikud timukad tapsid Tartu vanglas sõja algul. Neile mõrvatuile oleksid muide äärepealt lisandunud mu enda ema ja isa.

Nojah, kurtsin Trivile, et ma ei tea ühtegi väliseesti organisatsiooni, kes oleks nõus EMSi aitama, sest nad kõik umbusaldavad kõike, mis Eestis legaalsel pinnal toimub. (Küllap see nii oligi, sest ka hiljem pole keegi mulle tulnud ütleva, et oleks te ometi meie poole pöördunud, meie ühing oleks kohe asunud raha saatma ja uut seltsi polnuks vaja.)



Väliseesti Muinsuskaitse Selts

Igatahes, kui olin küllalt niimoodi vingunud, küsisin Trivilt mida siis sedamaid vaja on. Tuli välja, et eeskätt peaks Helsingis ostma helilinte nii umbes 80 dollari eest - mälestuste salvestamiseks. Lubasin kohe panna omast taskust viissada dollarit teele. See oli esimene väliseesti rahaline abi Eesti Muinsuskaitse Seltsile.

Kolm tundi hiljem sain Velliste jälle kätte ja ütlesin, et seda, mida pole, võib luua ja kuidas oleks nimega "Väliseesti Muinsuskaitse Selts"? Trivi nõustus ja 45 minutit hiljem oli mandrivaheline ajutine juhatus koos: Olev Träss Torontos, Enno Klaar Stockholmis, Mardi Valgemäe siin New Yorgis ja mina Kalifornias. Järgmisel hommikul teatasin Trivile, et esimene raha on teel, et VMS on olemas, ja et esimeheks võiks olla Neeme Järvi. "Parim mõeldav esimees!" vastas Trivi ja päev hiljem Järvi ka nõustus. Nii kiiresti käis Eestis vist ainult Rahvarinde loomine ühel aprilliööl kuu aega varem.

On hurjutatud, et VMS on "isehakanud", selmet olemasolevate pagulasühingutega asju arutada ja kooskõlastada. Trivi Velliste naeratas seda kuuldes ja meenutas, et Vaino-aegsed võimud Eestis ütlesid täpselt sama EMS kohta. Nii EMS Eestis kui ka VMS välismaal on jah "isehakanud", selleks et teha seda, mida keegi muu varem ei teinud ja mida oli vaja uutest oludes teha - ja teha kähku, mitte pool aastat kõheldes ning kooskõlastades. Jah, selleks oli vaja uut organisatsiooni.

VMSi ajutine juhatus kasvas peagi enam kui tosinapealiseks Asutavaks Koguks. Peaaegu samaaegselt VMSiga loodi osakond Torontos: Eesti Muinsuskaitse Sõbrad, Lembit Sootsi eestvedamisel. Mardi Valgemäe soovitas USA idaranniku organiseerijaks Are Tsirki ja see on osutunud oivaliseks valikuks. VMSil on nüüd osakonnad Torontos, New Yorkis, Göteborgis, Vancouveris, Stockholmis, Adelaide'is ja vist ka Montrealis ning Baltimore'is. Asutav Kogu on vastu võtnud ajutise põhikirja ja valinud juhatuse. Ebatäielike valimistulemuste alusel näib juhatus olevat järgmine: esimees Neeme Järvi, abiesimees Lembit Soots, laekur Are Tsirk, sekretär Rein Taagepera, ametita liige Alur Reinans, kes on ka Stockholmi osakonna esimees.

Kui liikmeskond on natuke stabiliseerunud, asendab Asutavat Kogu liikmete valitud Esinduskogu ja edaspidised sammud on selle käes. Alles siis oleme jõudnud ajutisest isehakkamise järgust demokraatlikku püsi-

olukorda. Samal ajal kanname hoolt, et EMSi büroo Helsingis laieneks vastavalt vajadustele ja et nende ning VMSi enese majanduslik aruandlus oleks laitmatul alusel. Meie abistamistegevus võib laieneda ka teistele rahvaalgatuslikele rühmitustele Eestis, näiteks Rohelistele, kui nad seda soovivad ja kui EMS seda soovitab. VMS kaalub ka väliseesti ajakirjanduse ja raamatute toimetamist Eestisse.

Asjad on läinud paremini kui julges loota esimese kuu jooksul. Võis ju karta, et Vaino-aegsed võimud Eestis sunnivad EMSi välistoetusest loobuma, või et väliseestlaste vanameelse tiiva rünnak nurjab VMSi korjanduse. Aga Karl Vaino kadus ja VMSi rahadega hangitud kraam on Tallinna sadamast legaalselt läbi pääsenud. Vanameelsete rünnakut viivitas see, et VMSi Asutav Kogu hõlmab selgesti väga suurt osa väliseesti vaimueliidi tippudest.

Rahvusvaheliselt silmapaistvamaid suurkujusid kui Erik Haamer taides, Ivar Ivask kirjanduses, Neeme Järvi muusikas ja Ilse Lehiste keeleteaduses meil ju naljalt ei ole. Pole ka väliseestlaste hulgas kedagi seada kõrgemale kui Gustav Ränk etnograafias, Jaan Puhvel klassikas, või Toivo Raun eesti ajaloo teaduses. Esindatud on kõik kirjanike sugupõlvad Raimond Kolgast Peeter Puideni. Kõik neli eestisoost endist AABSi esimeest on VMSi Asutavas Kogus, samuti 2/3 Toronto eesti õppetooli ajutistest professoritest, st. Hain Rebas ja Raun. Teist sellist vaimueliidi kogu enam väliseestlaste hulgast kokku ei saaks panna, sest VMSi Asutav Kogu on koore kirnu pealt õige laialt ära riisunud.

Lähemas tulevikus on VMSi Asutav Kogu saadaval, kui midagi väliseesti kultuurinõukogu taolist peaks kiiresti vaja minema. Asutavale Kogule järgnev VMSi Esinduskogu kujuneb aga kindlasti erinevaks, nagu seda on juba praegune juhatus. VMSi juhatus on kasvanud välja VMSi töömalevast. Sellest töömalevast jõuan siin mainida vaid üksikuid: New Yorgis Kaare Kolbre ja Valdar Oinas. Torontos Heino Jõe, Helge Kurm ja Eda Sepp, Rootsis Rain Rebas, Karin Aasmaa ja Tõnu Riomar, Vancouveris Ardo Hansson, Juta Kitching, Matti Klaar ja Alar Olljum, Austraalias Edmund Ranniko ja Tiia Raudma. See arvukas töömalev on avatud igale väliseestlasele. Aga ärge keegi jäägu ootama kutset, sest VMS vajab eriti neid, kes enesekindlalt omal algatusel liituvad.

Kodu-Eestis on Väliseesti Muinsuskaitse Seltsil hea nimi kõigi EMSi koostööpartnerite hulgas ja see hõlmab Rohelisi, Eestimaa Rahvarinnet ning

Rahvusliku Sõltumatuse Parteid. Väliseestlaste hulgas on VMSil samuti hea nimi, kuigi on veel ka kõhklejaid. On isegi üksikuid, kes leiavad, et muinsuskaitse Eestis on õige asi, selle toetamine välismaal on kah õige asi, aga seda olevat asunud tegema valed inimesed. Niimoodi ütleja peab iseendalt tõsiselt küsima: kuidas siis võis juhtuda, et need "õiged" eestlased välismaal ei saanud õigel ajal õigeid kontakte õigete inimestega Eestis? Ja vastus on lihtne: seda probleemi pole olnudki. Eesti Muinsuskaitse Selts tõi ju sinimustvalge Eestis uuesti aukohale kevadsuvel 1988. Ja need väliseestlased, kes said nende õigete inimestega Eestis õigel ajal õiged kontaktid, need olidki need õiged inimesed Välis-Eestis. Väliseesti Muinsuskaitse Seltsi loojad olid tol hetkel kõige õigemad eesti rahvuslased, kõige tõhusamad eesti isamaalased välismaal. Ja me oleme sellele uhked.

VMS ei jää lõpmatuseni laine harjale. Tuleb teisi, kes teevad rohkem ja paremini. Aga suvel 1988 oli eestluse pall välismaal VMSi käes - ja see pall on VMSi käes ka praegu. Ja ma kutsun kõiki väliseestlasi kaasa jagama VMSi koormat ja uhkust!

Kui Trivi Velliste viibis Torontos, ütles arhitekt Henno Sillaste välja väga lihtsa ja ometi üllatava tõe: see aeg, mida eesti pagulased on 40 aastat oodanud, see on nüüd käes! Sest miks rajati seltse ja kirikuid, täienduskooled ja skaudirühmi, kuigi teati, et väliseestlaste taolised hajali rahvarühmad kaovad paari sugupõlve jooksul? Seda tehti lootuses, et Eestil tuleb vabanemisevõimalus ja pagulased saavad kaasa aidata. See aeg on nüüd käes! *Millal siis veel, kui mitte nüüd, kui sinimustvalge taas lehvib üle Eesti?*

See aeg, mida 40 aastat on oodatud, on käes! See aeg, mille tarbeks on 40 aastat eestlust paguluses säilitatud, on käes! See aeg, mille tarbeks rajati seltse ja kirikuid, täienduskooled ja skaudirühmi, on käes!

Võibolla on paremaid, halvemaid aegu. Aga meil on terve elu kestel ainult üks selline aeg kui see, milles viibime praegu! Nüüd on võimalik lükata. *Nüüd on vaja lükata!*

Sellist võimalust nagu praegu pole olnud ega tule. Võit ei ole veel kindel, ja just see nõuab, et kõik eestlased käed külge panevad. Ka väliseestlased.

Nüüd on aeg anda see, mida 40 aastat on soovitud anda. Tavaliste kümnete dollarite asemel sajad. Ja jõukamatel tavaliste sadade asemel tuhanded. Nüüd on aeg anda tagantjärele, terve 40 aasta arvel, ja ette, järgmise 40 aasta pandiks! *Kes siis veel, kui mitte meie?* Millal siis veel, kui mitte nüüd?

Väliseesti Muinsuskaitse Selts kavatseb olla selle eesti "meie" hulgas ja nüüd. Ja VMS kutsub Sind, sind ja sind kaasa olema meie!

Oleme ajas, kus mineviku vimmad ja rivaalsused ei loe enam. Oleme olevikus, hästi suures ja tähtsas olevikus. Algamas on uus pallimäng kus võistkonnad jagunevad ümber. Kodumaal on eestlased üksmeelsemad kui kunagi varem, Rahvusliku Sõltumatuse Parteist Kommunistliku Parteini. Rühmitusi on mitmeid, ent koostöö määr on hämmastav. Sest olgu taktika milline tahes, olgu avalikult deklareeritud lõppsihid millised tahes, tähtsad on praegu momendi sihid ja nende suhtes valitseb üksmeel: eesti keel riigikeeleks, vabariigile oma kodakondsus, majandusautonoomia käiku, ja sisseränd seisma! See on meil ühine isamatöö, meie ühine esimene samm.

Välis-Eestis läheb enamus varem-hiljem kaasa Eestis toimuvaga. Ent üksikud usuvad edasi, et Eestis pole midagi muutunud. Ajalugu on hakanud liikuma eesti rahvale soodsas suunas, aga välismaal on seda teinekord raske uskuda.

Ristusuliste arvates juudid ootavad ikka veel Messias, Lunastajat, kes on juba saanud. Olgu sellega kuidas on. Aga on tõesti nii, et Messiaootamise usk võib märkamatuult muutuda lihtsalt ootamise usuks, nii et kuulutus Messia saabumisest mõjub ketserlusena. Kui usuks on ootamine, kuidas tohib siis keegi tulla ja öelda, et ootamine on möödas?

Pealegi ei tule Messias oodatud rõivais. Ei tulnud Eestil tagasi Lembitu, välja rookima sakslaste usku. Tuli hoopis saksa usku Jannsen ja vene usku Päts. Ei tule tagasi ka Päts, kuigi me taastame nii Lembitu kui ka Pätsi au ja ausambad. Messias tuleb jällegi uues rüüs. Uus eesti kevad tuleb, aga jällegi teisiti.

Ootamisesus otsitakse seda, mis meid lahutab. Vabaduse loomisel otsitakse seda, mis meid ühendab. Ei loe, mida keegi on enne mõelnud, ütelnud, kirjutanud või teinud. Kõik on teretulnud. Nüüd on aeg lükata kogu südamega.

On neid, kes küsivad, kas Eesti on juba vaba. Ja kui ma vastan, et oh ei, kaugel veel sellest, siis öeldakse: "Noh, siis ma veel ei toeta." Aga armas hing! kui Eesti oleks juba vaba, siis poleks sinu abi enam vaja!
Toeta nüüd, kui on vaja!

Are Tširk on seda väljendanud umbes järgmiselt. Kui lapsed kord sinult küsivad, mida sina tegid a. 1988 - kas sa olid ootamise usku või olid vabaduse loojate hulgas - siis mida sina neile vastad? Mida räägib sinust kord eesti ajaloo raamatus peatükk pealkirjaga "Teise omariikluse sünd"?

Muinsuskaitse Selts kirjutab aegade raamatusse ja kutsub sind kaasa!

Rein Taagepera

Ettekanne New Yorgi Eesti Muinsuskaitse Päeval 13. novembril 1988.



RAFTO INIMÕIGUSTE AUHIND T.VELLISTELE

Trivimi Vellistele määrati Norra Majandusteaduse Ülikooli 1988. aasta "Thorolf Rafto inimõiguste auhind" mille ta võttis vastu Bergenis 4. novembril. Auhinna suurus on 25.000 norra krooni ja see antakse igal aastal ühele silmapaistvale inimõiguslasele. Et selle aasta laureaati oli Eesti Muinsuskaitse Seltsi esimees, tõestab kuivõrd on praegu Eestis toimuvad sündmused Skandinaavia avalikkuse huvipunktis. Teatavasti on Trivimi Velliste ja Eesti Muinsuskaitse Selts oma seisukohavõttudes järjekindlalt nõudnud et tagatakse inimõigused, vabastataks poliitvangid ja antaks rahvastele demokraatlik enesemääramisõigus.

"Thorolf Rafto" nimeline fond ja inimõiguste auhind loodi 1987. aastal Bergenis Norra Majandusteaduse ülikooli (Norges Handelshøgskola) endise ajaloo-professori Thorolf Rafto mälestuseks ülikooli professorite ja õpilaste poolt. Auhinna ingliskeelne nimetus on "Thorolf Rafto Foundation on Human Rights". See mõeldud anda inimestele, kes töötavad isikuvabaduse ja demokraatia eest ikestatud maades. Trivimi Velliste on teine auhinnasaaja, eelmisel aastal määrati see Giri Hajekile Tšehhoslovakkias.

Thorolf Rafto, kes suri 1987, oli ülemaailmselt tunnustatud inimõiguste eest võitleja kelle peamine tegevuspiirkond oli Ida-Euroopa.

HANDO RUNNEL 50



Nüüd, kus Kodu-Eesti värsisepp Hando Runnel on jõudnud poole sajandi lävele, võime hakata tõsisemalt küsima, miks ta salmid meile nii südamelähedased on. Jaan Kaplinski mõttetihedat luulet me austame, Paul-Eerik Rummo nõtket lüürikat me armastame, aga Hando Runneli rahvapäraselt lihtsaid, ent sügavaid värsse me mõistame iga oma keha rakuga. Me mõistame neid, sest nad on vahetud, nad oleks nagu sündinud meie endi alateadvuses ja nad räägivad meie hinge keelt.

Keeli on mitmesuguseid, aga Runnelil näib hinge dialekte olevat rohkem kui neid ühele lugejale-kuulajale antud on (või siin aega ja ruumi oleks kirjeldada). Tavalist lugejat haarab ehk kõigepealt Runneli huumor, näiteks tema "Nutika lutika" lauludes, ja siis muidugi isamaaluule, nagu "Uks väga vana rahvas". Nõudlikemaile luuleharrastajaile meeldib kahtlematult tõik, et Runnel oskab isamaast kirjutades vältida magusust ning luua ironilisi pingeid, nagu populaarseks rokklauluks kujunend "Isamaa, isamaa". Ka heiastab Runnel tihti selliseid mõtteid läbi tänapäevapoliitika prisma, nagu ridades

*Ilus on ikkagi isamaa pale,
kui sellelt pühkida kõik mis on vale!*

Mujal kasutab ta sama teemat arendades tabavaid rahvapäraseid kujundeid, nagu luuletuses, mis algab sõnadega

*Kui suu- ja sõratõbi
on Eestist üle käind.*

Isamaa-armastuse väljendus on ka üldiselt tuntud "Maa tuleb täita lastega", ent see luuletus tegeleb, vähemalt kaudselt, ikkagi ihulise armastusega. Amorile pühendat Runneli värssidest nimetaksime "Veel on Eestis tüdrukuid", "Tööle, tööle, tibukene" ja "Suu on katki suudlemisest". Nagu isamaaluulessegi, tungib Runneli lembeluulesse tugev annus ironiat, eriti sellistes värssides nagu

*Kaks hommikust autot on torgand
suud kokku suudluseks*

ja "Erootiline õhtupool", mille esimene salm kõlab järgmiselt:

*Nägin kärbeste armuelu
umbses madalas karjaköögis,
nad kukkusid alla laest
ja uppusid seasöögis.*

Vastukäivusi kõrvutades ning ironiat rakendades saavutabki Runneli luule sügavstruktuuralse mõtme, mis avab meie värsisepale võimaluse (nähtuna kaasaegse maailmakirjanduse vaatevinklist) astuda kaose konossööride klubi liikmeks. Sellised kirjanikud võitlevad nii kosmilise kui inimhinges peituva korrapäratuse ja surmaga, mida füüsikas kutsutakse entroopiaks. Nad loovad termodünaamika teise printsiibi analoogiat kasutades värsse, mida võib kutsuda termopoeesiaks.

Juba aastal 1970 kirjutas Runnel entroopilisest "süldipadade surmaülinalast", aga tema kaosega tegelev termopoeesia saavutas eriliselt pädeva vormi alles kaksteist aastat hiljem avaldet kogus "Punaste õhtute purpur" (1982). Selles köites ilmunud luuletuses "Me optimistid oleme" söödad "Kalevipoja"-ainelise kotka seljas lendav eestlane eesmärgile jõudmise nimel suurele linnule oma "sääremarjad saledad". Klassikaliselt termodünaamiline loodusekirjeldus vastava inimliku moraaliga esineb ka luuletuses "Tõde on". Sama nähtuse humoorika variandi leiame ridades

*Hüired veavad pabereid,
lapsed vana rauda,
viimaks kaob kõik varandus
ja sa lähed hauda...*

.....
Söögu hiired varandust,
keegi sööb ka hiiri,
pole tõel ja õigusel
punkti ega piiri.

Õllatavalt lihtsa, ent värske lähenemisviisi elu ja esteetika kaosele on Runnel loonud ka järgmistes värssides.

*Ega kunst ole - kullaksed - elu,
ta on ainult elu peal vaht;
mida kuumemalt keeb ise elu,
seda kõrgemalt kobrutab vaht.*

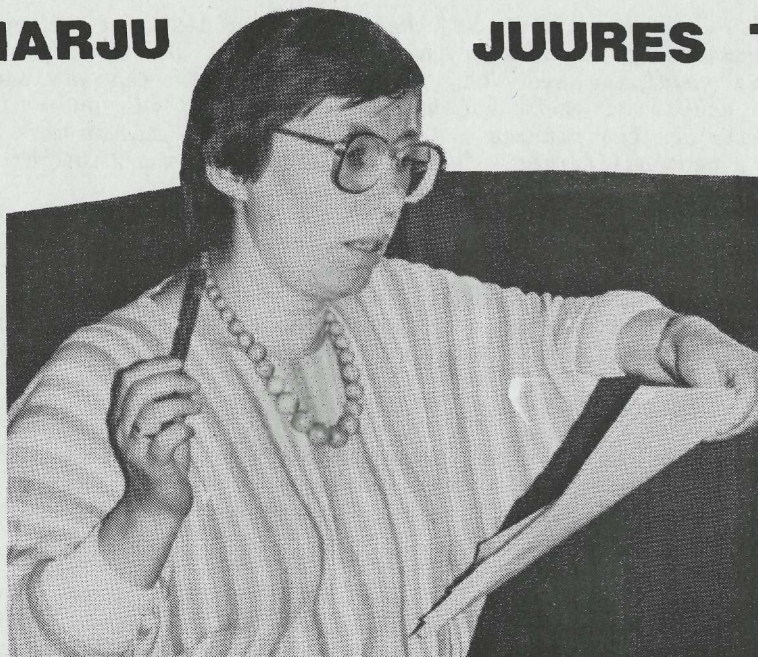
*Seda keemist kaeb kulbiga härra,
ta nimi on nii-öelda Kokk;
kui Kokk võtab vahu ära,
siis ongi vahuga jokk.*

*Kui tuli on liiga palav
ja supp väga valusalt keeb,
siis vaht on veidike sala,
muist vahtu supisse keeb.*

*Ka kunst saab niiviisi eluks,
nagu mõnikord supiks saab vaht;
aga muidu, normaalses elus
lahus hoitakse ikka neid kaht.*

Ainuüksi selle mitmetahulise entroopilise luuletuse eest, mille Koka-sekventsil ei puudu mingi kõrgema loodusevõimu ja võibolla ka kodumaa praegust poliitilist olukorda hõlmavad ületoonid, võime ulatada meheikka jõudnud Hando Runnelile termopoesia meistri pärja.

Mardi Valgemäe



Marju Lauristin käis suvel Rootsis ja oli kõnelejaks Metroo suvepäevadel. Hiljem oli võimalik teda Tartus külastada.

Missugused olid valdavad muljed Rootsist, Metroo üritusest?

Vaatasin suure huviga seda Metrood. Mingi kujutus muli oli. Teie materjale olin lugenud ja inimesi kohanud, aga kuidas need üritused tegelikult välja kukuvad ja mis õhkkond seal on, seda peab ju ise nägema. Niisuguseid kokkutulemised ja arutamised kuskil metsas järve ääres saunas on sagedased ka meil. Nendes on midagi ühist, olgu nad Eestis, Rootsis või mujal. Selle tõttu tundsin ennast küllaliski koduselt ja õhkkond võimaldas seda täiesti.

Agas oli tunda ka teatud pinget ja ootust. Metroos on varem esinenud kirjanikke Eestist, aga siis on vist rohkem juttu olnud kultuuriasjadest neutraalsel pinnal. Aga nüüd võeti käsitleda Kodu-Eesti ja Välis-Eesti suhted. Teatavasti see teema on väga hell ja seda võib mitut moodi vaadata. Metroo juhatus riskis, püüdes erinevaid vaateid ühte punkti kokku tuua. Sellest oli kohalolijates tunda pinget...

Sa tunnetasid seda?

Jaa, ning pidin seda arvestama, mõeldes mismoodi oma juttu rääkida. On väga tähtis, et kohe alguses tekiks ühine pinnas. Pinged olid minu meelest lõpus väiksemad kui alguses. Ja niisuguse ürituse edukuse mõõt see ju ongi - kuhu välja jõutakse.

Tore oli et arutlus kujunes konkreetseks. Ei kistud välja erinevaid arusaamu ja põhimõtteid, vaid jutt läks ühiste tegudeni, selleni kuidas toetada kõike seda head, mis muutused Eestis on kaasa toonud.

Tulin Veskijärvelt tagasi Stockholmist kindlustundega. Tajusin et Eestis praegu toimuv leiab poolehoidu ja huvi. Võib kujuneda välja pikemaajalisi ühisettevõtmisi. Oli juttu mitmest seminarist mida võiks pidada kas Eestis või Rootsis ja kust võtaks osa välis- ja kodueestlasi. See on aja märk - oleme jõudnud uude järku Kodu-Eesti ja Välis-Eesti suhetes.

Kohtumised Veskijärvel ja pärast Stockholmiski kinnitasid et me vajame Välis-Eestiga normaalseid suhteid ja ühist tegevust ja ühist tunnet, aga täpselt samavõrra vajatakse seda ka Välis-Eestis. Ma ei tea kas see on üsna armastus, rahva oma keele või kultuuri hindamine, mis on muutumas selleks loomulikuks ühiseks pinnaks. Niisugune poliitika, mis on meid puht füüsiliselt ja geograafiliselt, ka ajaliselt ja maailmanägemiselt üksteisest eemale paisanud, hakkab kaotama määravat tähendust.

Esiplaanile tuleb kas üldhumanistlik vaimne või rahvuslik kultuurimõjur. Poliitika on inimkaue ja kunstlik ja kui sellel lasta nii inimeste kui kultuuri saatust määrata, on see tegelikult väga kitsarinnaline.

Sedamoodi mõtlejaid on ka Rootsis küll. Mõlemal pool leidub neidki, kes poliitikat on kõige tähtsamaks pidanud. Minu meelest on meie kontaktides oluline see, et me näeme paljusid asju mis on mõlemal pool sama moodi.

Kokkuvõttes jäi mulje, et Eesti asja ajades ei olegi mingit erinevat tunnet, kas sa oled Eestis või Rootsis või kuskil mujal.

-Nüüd oleme Tartus ja äsja olime Tallinnas kus oli lauluväljakul ligi 300000 inimest koos. Kuidas Sa tunnetad praegust olukorda? Kus on need karid ja kus on käiguteed? Mis viib edasi, mida tuleb vältida? Kus tuleb rünnata, kus edasi minna?

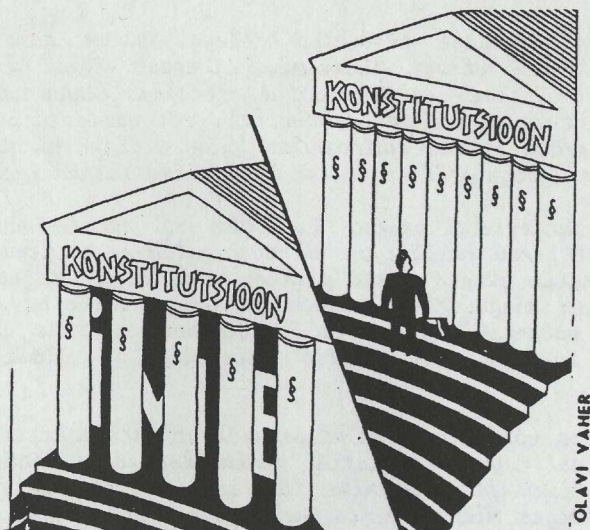
See mis edasi viib - vähemasti nüüdses situatsioonis - on üksmeel põhikiusimustes. Praegune olukord Eestis on küllalt erakordne. Ajaloos tagasi vaadates leiame sarnast, aga mitte palju. Ikka on kurdetud selle üle, et eestlastest igalüks ajab oma joru ja ei suudeta üheskoos midagi ette võtta. Üksmeel on see, mis meid edasi viib, sest meie jõud on väikene. Kui me seda veel killustame, ei saa me mitte midagi tehtud.

Suuri kogunemisi lauluväljakul on ju olnud sel aastal mitmeid. 11. septembril oli kõige suurem. Aga kui mõelda et seal oli ligi kolmandik rahvast, siis selgub kui väike on see rahvas. Ja kui suured ohud seda rahvast ähvardavad, kui kerge on talle haiget teha. Ja eriti veel praegu, mil rahvas on tundlik, ergas, võngub kaasa kui pillikeel. Neil kes seda pillikeelt puudutavad, peab olema väga suur tundlikkus et nad seda ei katkestaks, liig tugevat pinget ei tekitaks.

- Sul oli enne üks hea võrdlus: nagu autojuht...

Eesti ühiskonnas on alati olnud üksikinimesel väga suur osa, sellepärast et väikse kultuuri ja väikse rahva puhul iga üksiku inimese, vähemasti iga avaliku tegelase kaal on palju suurem kui suure rahva puhul. Praegu teeb mulle muret et meil puuduvad avaliku demokraatliku diskussiooni ja avaliku poliitika kogemused viimase peaaegu 50 aasta jooksul. Selle tulemusena on terved põlvkonnad (ja siin ka need, kes on juhid, on liidrid, või kujunevad selleks praegu) harjunud sellega et kõikvõimas bürokraatlik masin toimib ikka oma hooga ja seda on väga raske väärida, mõjutada. See on isiku vastutust vähendanud - masin vastutab, masina inerts on väga suur. Aga praegu, kus vana masin on kas juba päris lagunenu või kus temast püütakse lihtsalt välja hüpata, on tunne et enam ei oska päris hästi ette aimata, mis juhtub kui ühte või teist asja öelda või teha. Seda peab jälle uuesti õppima. See on nii nagu oleksid uues hoopis tundlikuma ja võimsama auto roolis. Kui vajutad gaasi põhja või väga järsult keerad, siis võid äkki kraavis olla.

See on minu meelest praegu üks põhilisemaid ohtusid. Aga sellest asjast ei saa muidu üle kui järele proovides. Ainult on vaja olla ettevaatlikum kui ühiskonnas kus demokraatlikul kultuuril on kõvasti jalad maas ja kus see reaktsioonimehhanism on juba hästi ära timmitud, nii et kooskõla ja tasakaal on vast kergemini saavutatav.



Meie ühiskonna võib ju väga kergesti praegu tasakaalust välja viia. Ohud on suured sest rahvas on väga väikene ja kaitsetu. Selle tõttu on väga oluline kõik mida meil praegu tehakse. Rahvarinde ja IME tegelaste põhisihht on kujundada alus mis ebastabiilsust vähendaks.

Silmapaistvalt kaugele on jõutud oma põhimõtete väljatöötamise, väljajätklemisega, päris konkreetsete projektidega näiteks seadlusandluses, millega minna kasvõi ülemnõukogusse või valimistele. See tähendab ka seda et kõiki neid ideid ja projekte on juba nii põhjalikult ka arutatud ja küllalt selgesti vahet tehtud isegi selle vahel, mida muudab üks või teine sõnastus kasvõi näiteks mingil seadusel.

Rahvast ei ole võimalik enam demagoogiliste nõksudega petta ega eksiteele juhtida. Ja see on täiesti uus kvaliteet, üks demokraatia arenemise vorme.

Ma loodan väga, et selle arengu tulemusena kujuneb Eestis küllalt kaine ja realistlik pika perspektiiviga oma poliitika, mille alusmüüriks on teadmine et omi asju peame ajama ise ja mitte lootma mingitele erakordselt soodsatele asjaoludele. Tore, kui selles asjas kõik eestlased, ükskõik kus nad elavad, ka kokku hoiavad.

- On kaks tasandit: üks, võimu ja vaimu vahekord millega me ise hakkame saame; teine tasand - mis Venemaal või NLS juhtub.

Eesti on nüüd luubi all nii läänes kui idas. Kõike mis Eestis sünnib, uuritakse üksikasjaliselt, võimendatakse. Kuidas meid vaadatakse ühelt poolt, see mõjutab ka seda, kuidas vaadatakse vastaspoolelt. Kui näiteks "Pravdas" ilmub Eesti kohta mingi artikkel siis juba järgmine päev tõlgendavad seda ja sagedasti panevad omi rõhkusid vaata et kõik maailma juhtivad lehed.

Kui Eesti kohta ilmub suur artikkel Ameeriks, Inglise või Rootsi lehes, siis sellest ei ole küll juttu järgmisel päeval ütlemine "Pravdas", ent võib olla t ä i e s t i kindel - see on tõlgitud, loetud ja mõjutab seda, kuidas Eestit vaadatakse.

Eesti on Vene poolt vaadates aken Euroopasse, Euroopa poolt vaadates aken sellesse mis toimub üldse NLS: kas see perestroika on midagi reaalselt või ei ole, kas N.Liitu võib arvestada kui kaasaegsele demokraatlikule tsivilisatsioonile lähenevat maad või püsivad autoritaarsed momendid. Ja puht majanduslikult - kuivõrd Eestis ja üldse NLS võib näha majanduspartnerit.

Kõik see mida Eestis tehakse, on seotud sellega, kas me saame mõjutadaqamas suunas ka meie ümber olevat süsteemi, tähendab teisi liiduvabariike, Moskvat jne. Kas mõjutame usaldama endid, demokraatlikku arengut (see on poliitiline variant ja me püüame sinnapoole), või vastupidi: mõjutame teda negatiivselt, tähendab sunnime jäigastuma, ja see oleks hirmus, kui midagi niisugust juhtub mis kogu selle poliitilise maailma tasakaalust välja viib.

Olukord sunnib aktiivselt otsima kontakte ka teiste samas olukorras olevatega, eeskätt Leedu ja Lätiga. Hästi tagatud ja kardinaalse lahenduse saab siis, kui mitte üksnes Eesti piires, vaid kogu NIs hakkavad maksma hoopis teistsugused mängureeglid, tähendab kui rahvuste huve ja õigusi ja nende rahvuslike vabariikide huve ja õigusi tunnistatakse esmajärguliseks ja kui hakkab toimima suveräänsuse printsiip ja üldse demokraatlik vahekord.

Ainult sel juhul on võimalik loota et see jätkub välispoliitikas ja ei tule jälle halbu üllatusi nagu tuli Stalini kurikuulsa ja kuritahtliku paktiga. Vaidlus käib Eestiski ja vaidlesime ka Rootsis selle üle, kuhu piirini suveräänsuse nõudmises minna ja mis seda garanteerib üldse jne. On ühed kes ütlevad et seda garanteerib ainult absoluutne omariiklus. Ent Eesti Vabariik oli ju suveräänne, iseseisev riik, aga välispoliitilise konflikti puhul, mil suured jõud kokku põrkusid, ei garanteerinud seda mitte miski.

Tähendab peab neid jõudusid endid muutma, rohkem nendega tegelema. Ja Eesti on praegu selleks erakordselt soodsas situatsioonis. Demokraatlikkus suureneb ja Eestit vaadatakse kui eeskuju, kui selle arengu katseala. Eestil on võimalik praegu jõuda ka ülemaailmses ulatuses küllaltki silmapaistvale positsioonile.

Meil on vaja edasi minna. Mitte ainult rahva ellujäämise mõttes, vaid oma arenguperspektiivi globaalses mõtestamises.

Sellest oli juttu Veskijärvel et ülemaailmse eestluse üks eesmärke peaks olema ka see, et Eesti kogemus, ühe rahvuskultuuri sees nii idast kui läänest lähtuv, ühendada tervikuks. Sellel võiks olla ka laiemat kõlapinda, teiste rahvuste ja kogu maailma poliitika ja maailma kultuuri seisukohalt. Arvestades meie armastust arutluste vastu peaks olema võimalikud ühised uurimisprojektid. Ajaloo alal kindlasti, aga miks mitte ka sotsioloogias, sotsiaalpsühholoogias - ühendada Kodu-Eesti ja Välis-Eesti teadlased nii, et tekiks võimalus ühe projekti sees kahepoolset vaatenurka võrreldes mingi uus kogemus sünteesida, uus tulemus saada.

- Jah, mida annaks see, kui Eesti iseseisvub uuesti ja kõik maailma eestlaste kogemused koondusid väikesele Eestimaale?

Peadpööriv perspektiiv, väga ilus ette kujutada, ent kohe paneb muretsema selle tegelik läbiviimine.

Aga mulle tundub et see on võimalus mida me ei tohi käest lasta. Praegu on mitte ainult Eesti vaid kogu maailm tajutavas pöördepunktis. Jõudude vahekord maailmas muutub: põhja-lõuna ja ida-lääne vahekorrad on muutumas. Üks niisugune rahvas, niisugune kultuur, mis võib endas neid erinevaid suundi tajuda, nendevahelisi vastuolusid kui ka võimalusi nende kombineerimiseks ja ühendamiseks - sel rahval, sel kultuuril on praegu õige hetk välja mängida see oma nägemine, teha niisugust häält mida ka teised kuuleksid. Algust saab teha esialgu niiviisi mitteametlikult.

Üks ohtusid mis Kodu-Eestit ähvardab, on eraldatus, suletus, seetõttu on vajalik maailma lavale pääseda. Aga teiselt poolt on ühisväljaanne vajalik ka kõikidele nendele eestlastele väljaspool, kes tahavad endas säilitada oma juurte tähendust ja leida sellest ka mingit rahuldust, eneseteostusvõimalust.

Minul näiteks Rootsi eestlastega, just lastevanematega rääkides löi kuidagi väga kõrva väljend "eesti keel kodukeelena". Tundub et võiksite rohkem laiemas mõttes rääkida eesti keelest maailmakeelena. Kuigi needsamad ühisprojektid ja ühisraamatud võiksid ju olla kasvõi inglise keeles.

Ilmselt võib välja kujuneda suhteliselt noorem seltskond kus ei tunne nii väga enam seda väliseesti ja kodueesti vahet, vaid kus on koos eesti keelt kõnelevad ja Eesti probleemidest mõtlevad inimesed kes juhuslikult elavad eri paigus, aga nendel on omakeskis hea olla, huvitav teha midagi, huvitav mõelda...

Just sealt peaks võrsuma ka globaalse eestluse alged.

Muidugi on niisugused suured üritused nagu Esto selleks ka vajalikud ja annavad juurde haaret ja tähendust. Aga kui ei teki inimlikul tasemel pidevat koostööd, jääb nende tähendus vaid paraadlikuks või romantiliseks.

- Kui olukord oleks endine, siis oleks Estod olnud meil välismaal omavaheline asi. Aga nüüd kujuneb küsitavaks kas Estosi vanal viisil pidada kui Eesti on läbikäimiseks küllalt vaba.

Hea kui Estod jätkuvad ja me ei oskagi praegu ette näha, kuhu Kodu-Eesti areng viib, ega ka seda, kui kaugele me võime jõuda ülemaailmse eestluse arengus. Kuid tuleva suve plaan ühisest metsaülikoolist on meil selgeks räägitud. See on esimene katse. Loodetavasti kujuneb see loomulikuks suhtlemiseks küllalt laiale ringile, kus meis erinev ei häiriks. Selleks on vaja olla seotud ka Eesti loodusega ja selle oma keskkonnaga, päris eestilikuga, mida Eestis kõige kiuste ikkagi on säilinud lugupidamist väärival määral. Seda inimeste sees püsinud oma maailma näitavad praegused suured rahvakogunemised.

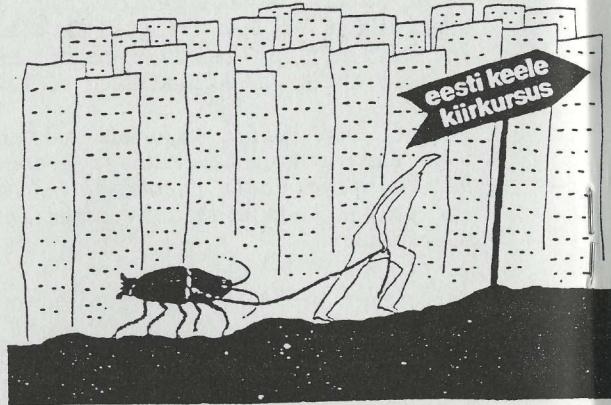
On oluline et see jõuaks ka väliseestlasteni, sest sageli nad hindavad üle väliste asjaolude tähendust. Meie tunnetame sisemist, iseendale hoitud, iseendas edasi kantud ja püsivat maailma siin rohkem. meie elu on seestpoolt vaadates hoopis teine ja - ma tahaksin loota - hoopis eestilikum kui ta väljast vaadates paistab.

Ja teine moment: kui me Rootsis eestlastega suhtleme, siis paneme tähele kuidas eestlane mingis segaseltskonnas meie nähes nagu vahetab kesta ja muutub rootslaseks. Ka keele mõttes, aga siis tulevad juurde ka ju hoopis teised käitumismallid. tulles tagasi "eesti ilma", püsib see kaua, on vaja aega, omaette tähelepanu või pingutust et siis uuesti jälle täiesti vabalt end tunda selles eestilikus suhtlemisviisis.

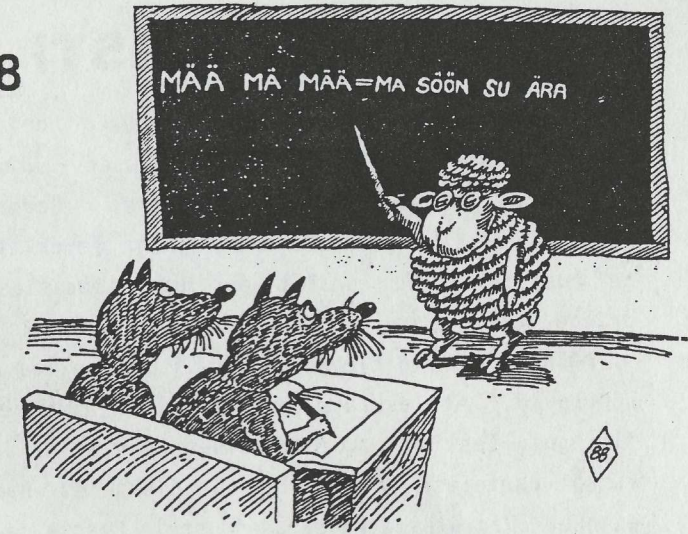
Niisuguseid asju märgates ja teades võiks ju olla siin siis tähelepanelikumad ja sallivamad ja kannatlikumad üksteise suhtes nii mõneski asjas.

Ja kui me rääkisime seda ka Stockholmis olles nii mõnegagi kes Eestis on käinud, et neid on siin kohati ka lausa riivanud ja häirinud, kui kodueestlased või päriseestlased (kuidas neid nüüd nimetada) on nagu nende rääkimise viisi pahaks pannud ja väga rõhutanud seda, et te ei olegi enam eestlased, te olete ju rootslased või ameeriklased või midagi muud.

Tuleb võtta loomulikuna seda et erinevad välised vormid suruvad midagi meile peale, aga et meie saame nende kiuste või nendest üle olles või nende sees tegelikult ikkagi jääda eestlasteks omas kultuuris ja suhtlemises ja maailmanägemises. Selleks et niisuguseid asju üldse hakata nägema, ongi vaja laiemat kogemust nii kodu- kui väliseestlasele.

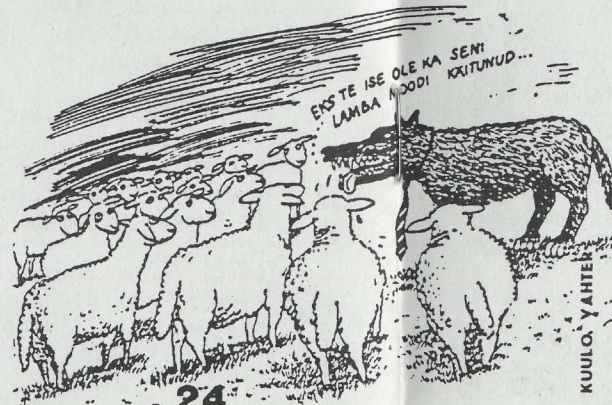
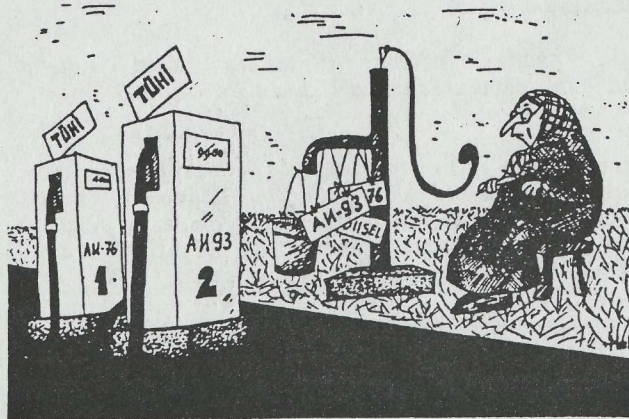
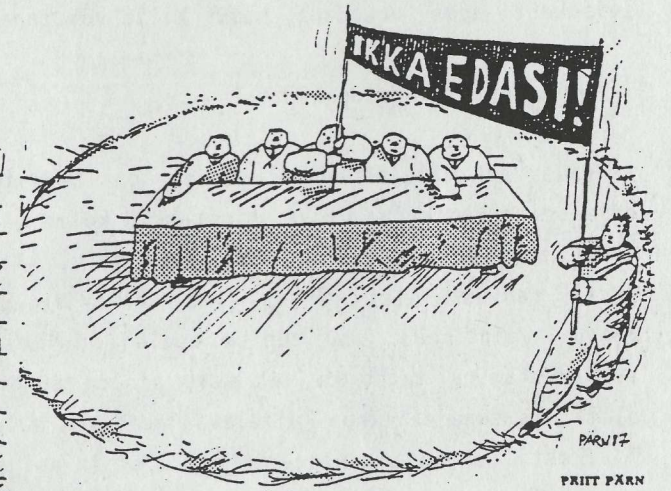
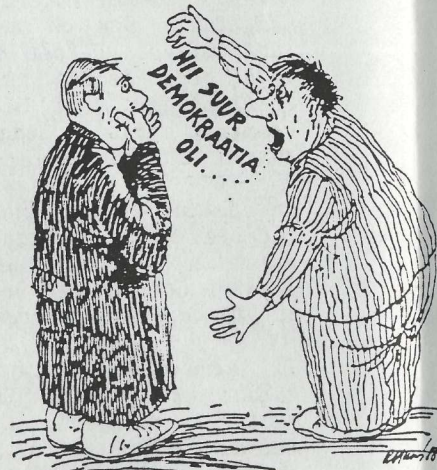
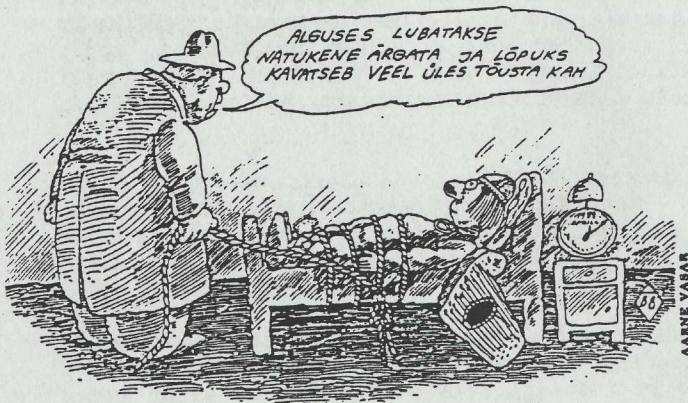


ELU-OLU 1988



S&V, EDASI, ML, RR-TEATED

"Rahvarinde teataja" nr 16 (24 nov. 88)



PROGRAMM: EESTI VABAMAKS !

Läinud suve ja sügise sündmused on pööranud pea peale eesti vabadusvõitluse seni kehtinud põhialused - ükskõik mida vabadusvõitluse all erinevates ringkondades mõistetakse. Seega on arusaadavalt tekkinud vajadus uuesti üles seada eesmärgid ja leida tee nende saavutamiseks. (Siin on edaspidi juttu poliitikast pagulaseestlaste poolel - Eestis ei näi praegu välist nõuannet vaja olevat.)

Mõned välisvõitlejad otsivad tuge selles mis neile näib muutusetu ja rõhutavad, et okupatsioon, partei ja venelased on endised. Kaasaja ilminguid Eestis arvatakse võivat hinnata selle järgi kas või kuidas keegi kunagi parteisse astus. Tundub siiski, et enamik eestlasi nii kitsalt asju ei näe. Nad elavad kaasa sündmustele Eestis ja loodavad.

Alljärgnev on kirjutatud eesmärgiga viia Eesti vabaduse mõte tänapäeva (juuni-november 88) sündmuste raamistikku. Lugejale jääb võimalus esitatud seisukohti edasi arendada, heaks kiita või tagasi lükata.

Mida on saavutatud Eestis?

Uue ärkamisaja kuimal suvel on tegelikult saavutatud rohkem kui esimesel ärkamisajal üldse. Nimetaksin kolme olulisemat momenti.

* Taastati eesti rahva ajalooline mälu. Tegelikult taastati sellega ka eesti rahvus, sest rahvus ilma ühise ajalooteadvaseta pole tegelikult rahvus vaid heal juhul ühise keelega inimesed. Ajaloo valgete laikude avalikustamine tagab ka, et meie ajaloo sündmusi pole võimalik usutavalt olematuks teha nii kaua kui elavad need kes mäletavad 1988. aastat.

* Eesti rahvas organiseerus alt üles ja astus organiseeritult oma tõelisi huve kaitsma. Seati üles kavu ja tegevussuundi, tekkis juhte kel oli rahva usaldus. Rahvarinne, Muinsuskaitse, Sõltumatuse Partei, IME grupid jt annavad oma tegevusega aluse, ilma milleta demokraatliku ühiskonna kujunemine pole võimalik. Selle arengu survele on ametlikud riigiorganid Eestis esimest korda nõukogude ajal hakanud esindama kohaliku rahva huve.

* Eesti on saanud koha maailma avalikkuse teadvuses rohkem kui iganes varem. Alates juunikuust jälgib ajakirjandus kõikjal sündmusi Baltikumis ja eriti Eestis. Seda tehakse heatahtlikult ja järjest süveneva asjatundlikkusega. Seega on ka avatud võimalus Eesti küsimuste ülesvõtmiseks mitmel foorumil. On märke mis näitavad et Lääne välisministeeriumides ettevaatlikult töötatakse välja uut Balti-poliitikat.

Saavutatu ei muutu olematuks ka juhul, kui areng tõkestatakse ja võibolla isegi väevõimuga maha surutakse. Tehtu tähendust ei vähenda asjaolu et selle üheks eelduseks on olnud ülevalt poolt antud õigused ja et tegijad sageli kuuluvad parteisse. Poliitilises tegevuses peab alati realiteetidega arvestama. Moskva ja partei on realiteetidid Eestile samuti nagu seda on Eesti maa ja rahvas.

Mida peaksime tegema?

Aega on vähe ja praegune lootustandev olukord tõenäoliselt kunagi hiljem ei kordu. Seepärast peaksime tingimusteta toetama kõike mis parandab eesti rahva olukorda ja teeb Eesti vabamaks. Eesti vabanemise teekonda tuleb alustada sealt kus Eesti praegu on.

* Toetame välisriikide esinduste loomist Eestis ja tänapäeva Eesti esinduste loomist välisriikides. Mõlemal pool tuleks luua diplomaatilisi, kaubandus-, kultuuri- ja ajakirjandusesindusi.

* Toetame tänapäeva Eesti astumist rahvusvahelistesse organisatsioonidesse. Eeskätt tuleks taotleda liikmeksvõtmist (teises järgus vaatleja staatust) ÜROs, UNESCOs, Rahvusvahelises Olümpiakomitees, Rahvusvahelises Maleliidus, Rahvusvahelises Postiunionis, Euroopa Nõukogus jne.

* Toetame tuumarelvavaba tsooni loomist Läänemere ruumis. Tuumarelvade väljaviimine Baltikumist ja relvajõudude vähendamine selles piirkonnas üldse parandaks oluliselt Eesti olukorda ms rahva julgeoleku, poliitiliste võimaluste ja ka demograafiliste tegurite osas. Rahvusvahelised kokkulepped mis vähendaks sõjalist potentsiaali Eesti territooriumil ja kahandaks ohtu et Eestit tabab hävitav rünnak, suurendaksid eesti rahva edasielamise võimalusi.

* Toetame liiklus- ja sideühenduste loomist ja parandamist Eesti ja välismaade vahel. Esimeses järjekorras tuleksid kõne alla autopraamid Soomest ja Rootsist, reisilaev Rootsist, lennuliinid Soomest, Rootsist ja Saksa Liitvabariigist, otselülitatavad telefonikõned, teleksi- ja telefaksiühendused.

* Toetame erialakontaktide igakülgset arendamist eriti inimeste vahetuse (vastastikuste õppereiside, tööpraktika, konverentside, jne) kaudu. Samuti tuleks soodustada erialakirjanduse vahendamist mõlemas suunas, k.a eesti eriteadlaste tööde avaldamist ja kommenteerimist välisajakirjanduses.

Arendades tegevust ülalmainitud suunas saaksid eesti pagulased oma asukohamaades Eesti vabanemisele ja arengule kaasa aidata. Kui me seda nüüd ei tee, millal siis veel?

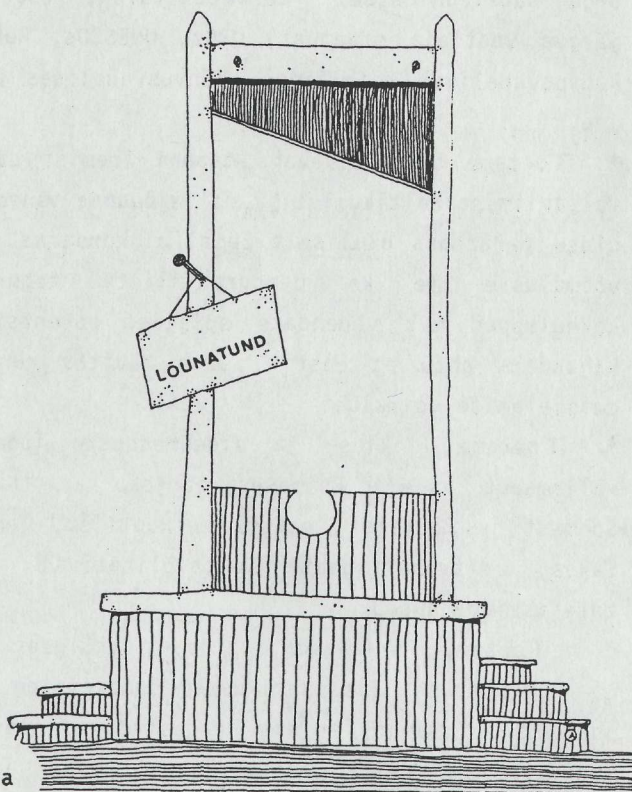
Jaak Maandi 21. novembril 1988

Õhtupalve

*Issand Jumal, julge ikka
armastada Eestimaad,
meil on palju venelasi
armasta ka neid, kui saad:*

*Oma lahke käe Sa
tagasi nad juhata,
rõõmustagu nende meel
Venemaa on alles veel.*

26.10.1988 HANDO RUNNEL



Aarne Vahtra

EESTI NOORE LUULE LOOTUSED

Eesti noore luule lootused on samasugused nagu seda on praegu kogu Eestimaa lootused - ja kas mitte nõnda pole olnud läbi meie ajaloo. Luule on žanr, mis kõige kiiremini ja kõige tundlikumalt reageerib rahva hingeseisundi muutustele ja vahel isegi ennetab seda. Nii on see olnud ka 1980. aastatel, mil rahvusromantiline helevalge lootuste sinilind tõusis luules lendu tungiva kordusmotiivina selle kümnendi alguse tippraamatuis: Hando Runneli "Punaste õhtute purpur" 1982, Viivi Luige "Rängast rõõmust" 1982, Juhan Viidingu "Täna ja palun" 1983 ja Doris Kareva "Salateadvus" 1983. Vaimne vabanemine saabus tegelikkuses mitu aastat hiljem. Millest luuletab Eestimaa noor luuletaja nüüd?

Üldiselt arvame me noore luule aega Eestis enne ja pärast *Doris Karevat*, (debüteeris 1978, sündinud 1958) kes on nüüdseks avaldanud viis väikest luulevihikut: "Päevapildid" 1978, "Ööpildid" 1980, "Puudutus" 1981, "Salateadvus" 1983 ja "Vari ja viiv" 1986. Haprast, tundlikust põlvkonnalaulikust kujunes kiiresti e e s t i luuletaja, kelle loomingus lakooniline värsivorm, pausid, katkestused tähistasid erakordset sisemist intensiivsust, kelle sõnumi hingestus ja puhtus on kordumatu varasemas eesti luules, vaatamata sellele, et teda kriitikas tihti tavatsetakse asetada Marie Underi luule võrdlusse. Ühine on vaid üks - armastus. Under on meeleline, Kareva vaimne, Under tulvab, Kareva aimab ja vihjab - ometi on selguse imelisi saavutusi, elu ja surma sügavat tunnetust ja lõpmatust mõlemas.

Karevaga lähestikku, "Eesti Raamatu" ühismundrisarjas debüteeris *Mari Vallisoo* (sündinud 1950). Isikuna jäänudki salapäraseks, ei lävi ta kirjanduslike ringkondadega nagu üldiselt väikeses kultuuris kombeks, on aga ometi sellele vaatamata või just selle tõttu saavutanud omapärase sõltumatu ande seisundi. Tema neli luulekogu "Kallid koerad" 1979, "Kõnelen sinuga kevadkuul" 1980, "Rändlinnud kõrvaltoas" 1983 ning "Kõnelevad ja lendavad" 1986 sisaldavad luulet, kus autori vaba liikumine erinevais rollides ja erinevais aegades toimub mängulise kerguse, ent hüljatud, armastuse järele kisendava lapsehinge tõsidusega.

Vallisoo eepiline anne viib ta eesti luuleroumis Betti Alveri poemide lähedusse, ent Vallisoo on väljenduslikult napp nagu kogu kaasaegne eesti luule. Pikad värsseeposed ega sonetipärjad pole moes, hinnatakse tihedust ja intensiivsust, sõna tähendusmahtu paisutatakse maksimaalseni, kaasa pannakse kõnelema punktid ja pausid. Vallisoo luule on müütiline, tema oli üks esimesi, kes tõi luulesse taas esivanemate motiivi, aga tema oli ka päris esimene, kes üle pikkade aastakümnete luuletas neist rahvuskaslastest, kes kaugel võõrsil:

Hommiku poole ööd

Uni enam ei tule.
Süda valutab sees.
Kuidas nad joostes läksid.
Naine, lapsed ja mees.

Nüüd on nad võõrastes linnades.
Mis majas, mis tänaval.
Kirjud kirjad veel kinnastes
kohvris teiste asjade all.

Haiged jalad ja süda
on mõnel nende seast.
Mõne kurblikud laulud
minul ei lähe peast.

Eestimaal, soojal ajal,
hommiku poole ööd,
oodates millal, millal
kell äratust lööb.

(kogust "Rändlinnud kõrvaltoas" lk. 13-14)

Kolmas luuletaja Karevaga ühest kirjastussarjast, kellega tänane eesti kirjandus kindlasti arvestab, on *Rein Raud* (sündinud 1961), tema on pärit kolmandat põlve kirjanikeperekonnast - vanaisa Mart Raud, ema Aino Pervik, isa Eno Raud, tädi Anu Raud. Nii pikka kirjanike dünastiat eesti luuleloos polegi olnud. Aga peale geneetika on Rein Raul suur töövõime, keelteoskus (lisaks Leningradis saadud jaapani filoloogi haridusele valdab ta palju teisi keeli) ja suutlikkus töötada võrdsest mitmes žanris. Seni on temalt ilmunud kolm luulekogu: "Paljajalu" 1981, "Kestmine tuleb seest" 1983 ja

"Lumme mattunud" 1987. Peatselt on ilmumas põnev keskaegne filosoofiline poisteromaan "Melchiori ratsanik", millest töötab tulla eesti noorsookirjanduse bestseller. Töötanud mõnda aega Nukuteatris, on ta kirjutanud ja seadnud lavale ka näidendeid jne. Hea kirjandusliku kultuuriga värsis armastab temagi vahetada rolle, ent viimase aja lüürikas on tõusnud esile mina-keskem, kuid endiselt ajatu eksistentsilüüle. Noores luules on tal targa isa roll, kelle juures käiakse nõu ja koostamisabi küsimas. Tõlkides ise klassikalist jaapani luulet, suunab ja kujundab ta praegu ka eesti tõlkeluule maitset ning kriitikat.

Noorte autorite sarja teises valikus, mis ilmus aastail 1982-1987 avaldati samuti viisteist värsivihikut. Siin said lõpuks ometi oma raamatuga maha tegelikult Doris Kareva põlvkonnakaaslased, noored vihased mehed, keda stagna-aegsed kirjastusbürokraadid olid hoidnud poolpõrandaaluses kirjandusõhtute säras ligi kümme aastat. *Priidu Beieri* (sündinud 1957) "Vastus" 1986 kujundab just seepärast minamotiiviks haavatud Ikarose; "nüüd lillis hinge vaagun päriselt". Paroodiline anne, kelle stalinistlikke pilavärsse kirjanduslik publik juba õige kaua suulises esituses nautinud on, pääses lõpuks trükki napi noorusluule valikuga, mis üldse ei peegelda Beieri parodisti ja tugeva lüüriku täisvõimeid. Loodetavasti avalduvad need õiglasemalt tema peatses teises raamatus. "Ilma illusioonideta" põlvkonna protestilaule kirjutab ka teine tugev luulemees *Kalev Kesküla* (sünd 1959), erinevalt riimilise värsi taidurist Beierist eelistab Kalev pikemat vabavärssi, tema taotlused on tüki tõsimeelsemad, ent sama kompromissitud kui Beieril. Rahvuslik, inimlik, meeleline armastus koondub väärtuskeskmeks, mille ümber voolavad jõulised kujundid. Mõnede radikaalsemate noorkriitikute arvates on ta oma aatelises tõsimeeles isegi liiga vanamoodne, kuid tingimusteta aktsepteeritud sellegipolest nii nooremas kui vanemas põlvkonnas. Esikraamat kandis pealkirja "Läbi linnaöö" 1986 ja sellele on samuti kohe järgnemas teine raamat.

Sõnaosavad, pilkelised, ent märksa resigneerunuma eluhoiakuga on luuletajad *Aado Lintrop* (sünd 1956) ja *Ilmar Trull* (sünd 1957). Lintropi "Asuja" 1985 esindas tegelikult head filoloogilist tudengiluulet, mis vitaalse vaimukusega vaimustab korraks ja lahtub - võimed on veenvad, suurt sõnumit ootame veel. Ilmar Trulli "Millest mõtled, seljaaju?" 1984 säras groteskselt ja protestiselt, põlvkondlikus vastandlikkuses võis aimata oma tee olemuslikkuse otsimist: "aga see pole see/ millest hooliksid need/ kelle taju on ehtne/ keda mahedad mõtted/ ja eblakad ehted/ ei kõida/ ei

haara/ ei seo/ keda valutud võtted/ ja tasased tehted/ maast madalast juba on tüüdanud/ neil on teid mida tallates minna/ tohib maale või veele/ või õhku või linna/ või isegi sinna/ noh sinna/ kuhu kujutlus hästi ei kosta..." Kõigi nende nelja mehe luulest kostab karjena sotsiaalse äratuse motiiv, olgu siis läbi jonniva, veiderdava lapsnarri suu või läbi avatud hingega vabadusjanu. Aado Lintropi sõnastuses kõlab see nõnda:

tao vastu uksi
sind kuulatakse juba
sa hüüa tõesti
seda ootavad
tao prõmmi põruta
.....
kui kodus pole
siis süüta maja
küllap tulevad
tao peksa appi
midagi ei aita
nad ikka kuulevad
nad kohe avavad

Sotsiaalsele protestiluulele vastanduvad kaks silmapaistvat lüürilist annet: *Tõnu Õnnepalu* (sünd 1962) ja *Hasso Krull* (sünd 1964). Õnnepalu esikkogule "Jõeäärne maja" 1985 järgnes juba teine "Ithaka" 1988, mis koosneb lisaks originaalluulele ka prantsuse lüürika tõlgetest. Ka Hasso Krull on prantsuse orientatsiooniga, tema tõlked on ilmunud ajakirjas "Vikerkaar". Kui juba jutt läks prantsuse vaimule, siis on siinkohal vajalik lisada ka kunstnikust luuletaja *Indrek Hirve* (sünd 1956) nimi, kelle erootilise luule esikkogu "Uneraev" ilmus 1987 ja kes samuti on frankomaan. Nemad kolm moodustavad just esteetilist täiust taotleva plejaadi praeguse aatelise keskealise tippluule taustal.

Õnnepalu lüürikat olen tunnustavas arvustuses võrrelnud klassiku Villem Grünthal-Ridala loodusluulega ja loodetavasti põhjendatult. Ta kirjutab dünaamiliselt, pingsalt, vaheldumisi kindlas ja vabas värsivormis. Tema looduslüürikas on aga olemas samasugune varjatud sotsiaalne sõnum nagu seda viljeles Juhan Liiv:

LOOTUSED LÄHEVAD LUHTA

luhas säääl haljendab hein
kalmused kasvavad kõrgeks
pilliroog seisab kui sein

Hasso Krull debüteeris varjunime Max Harnoon all, esikkogu "Must-valge" 1986 ilmutas keelelist ja kujundlikku puhtust ning suveräänsust, mis on viidud klassikalise selguseni teises raamatus "Pihlakate meri" 1988. Näiliselt ülimalt pretensioonitu looduskirjeldus pingestub Hasso Krulli värsikeele läbi ja küünib inimelu eksistentsi põhihoovusteni. Tema luules on tajutav puhas olemise ime ja haprus. Ja eesti keele haruldane ilu. Autor on näidanud end ka võimeka, erudeeritud arvustajana, kirjutanud alverlikust gootikast eesti luules - aga sedasama gootika ülevust ning siluettide haprust tajume ta endagi luules. Kirjandusrühmituses "Wellesto" esindab ta koos Indrek Hirve rafineeritud meelelisuse luulega kõige esteetilisemat tiiba.

Ülalloetletud nimed on kirjanduselus kaasa rääkinud tegelikult juba aastaid, pole olnud nende süü, et raamatute ilmumine peegeldab sisuliselt kirjanduse eilset ja vahel isegi üleeilset ilma. Täna noorimas eesti luules mängib kõige olulisemat rolli punkluule põlvkond, kellel oma raamatut veel polegi. Sellele vaatamata teab iga Eesti noor nime-, nägu- ja salmepidi vähemalt kolme jõulist punkluuletajat: *Merca* (näitleja *Merle Jääger*), punklaulikuid *Tõnu Trubetskyt* ja *Super Villut* (*Villu Tamme*). Tõnu Trubetsky sõnum võimendub läbi ansambli "Vanem õde", ent ta on trükkunud ka värsse perioodikas. Super Villu eelistab oma ansambli "J.M.K.E." seltskonda trükimustale. Punkluule Eestis erineb mitmes punktis punkluulest näiteks Ameerikas ja võimalik, et ka mujal. Võimsale protestile lisandub siin jõuline sõnum selle kohta, millest see luule- ja sotsiaalne nähtus ülepea on tingitud, mis on selle põhjuseks. Merca sõnastuses kõlab see nõnda:

Me oleme te siseilma peegel.

Kõik, mis teis varjatud, on avaldunud meis.

(Ei keegi ole existentsi tukatkullast reegel.)

Me pole väljapääs, vaid pigem vastasseis.

Punkarite ühiskondlik hoiak on Eestis pigem hoiatav kui ähvardav, perestroika ajal on nad muutunud vastu oma tahtmist lausa popiks, igas lehes ja ajakirjas võib lugeda nendega tehtud usutlusi, Super Villu perestroika-paroodia "Tere perestroika", mida kõik eesti koolinoored peast ümisesvad, trükkis isegi komsomoliajakiri "Noorus" (7/1988) ära. Nende luules ja lauludes korduvad apokalüptilised nägemused Tallinna põlemisest, inimtühjast ilmast ja maast. "Prügikastiluule" tõstab kilbile tingimusteta vabaarmastuse ja ülistab puhast kirge, totaalsele võõrandunud võltselule ning kivilinnale vastandub põhimõte, mis kriisiolukordades igivana: *Carpe diem!*

Aga eesti punkar laulab ka Eestist. Et Super Villu tekste on kõige vähem trükitud, siis toon ühe tema nägemuse uue punkisamaalise luule näiteks:

EESTI-SOOME TORU

Kraanad ekskavaatorid kolm aastat tegid tööd
Suurehitus sai valmis ükspäev vastu ööd
Pidulikult avati Eesti-Soome toru
Silmapilkselt toru taga venis inimjoru

Teise päeva õhtuks katkes inimjoru
Tallinn inimtühi kõik rahvas oli torus
Torus ebamugav küll kuid miskit polnud teha
Kogu linnarahvastik Soomet tahtis näha
Mõni jõudis pärale habetunud näljas
Nägi tõelist välismaad kui ronis torust välja
Nägi kauneid villasid nägi lõbunaist
Nägi kuidas ründasid gangsterid ja AIDS
Nägi head ja halba mis koormaks inimsoole
Ja äkki süda tagasi kiskus toru poole

Uhesõnaga, ega see noorim punkluule eesti nüüdisluule paremikust suurt erinegi, kippudes sinna vahel isegi kohatult lähedale. Sest eesti punkluule on eneseteadlik ja programmiline, jõuline ja rahvuslik. Veengu head lugejat selles Tõnu Trubetsky "Uuestisünd":

Kui tiskodel tolknemast tõeliselt tüdind
Ja tunned, et baarisi õhkima peaks
Kui ühegi korra eest pole sa sõdind
Ja ühiskond üldse sind vihastand seaks
Kui Jüriöö tulle on ununend kirves
Su vaim saab siis teravad hambad kui sael
Su maailmavaade on peidus su irves
Ja kaeluses peenike kaarenmust pael

On ju Vaimu Jõud olnud see, mis eestlasi elus on hoidnud - elus ja luules.
Nii nüüdki.

EESTI-BALTI SÜNDMUSED ROOTSI PRESSIS

DN. DAGENS NYHETER.



SVENSKA DAGBLADET

Peaks vist olema väljaspool igasugust kahtlust et tervel pärast sõja perioodil, kokku üle neljakümne aasta, pole lääne ajakirjandus nii palju Baltimaadest kirjutatud kui nüüd ühel ainsal aastal - 1988. Et vanadele sõnumitoojatele ja raadiole on lisandunud TV ja muu plahvatuslik infovahendus Läänemaailmas, siis ei ole Eesti varem nii l a i a l t maailma teadvuses olnud kui praegu. Hetkel pole võimalik võrrelda, mida ja kui palju kirjutati meist Vabadussõja ajal, omariikluse kestvusel, okupatsioonide ja viimase sõja ajal. Ent vaatamata massiteabe kõikvõimsusele ja asjaolule, et parajasti maailmas midagi hullemat ei juhtu, mis Baltimaadelt tähelepanu ära tõmbaks, on Eesti maa ja rahva seisund nüüd erakorralise tähelepanu all. Peale üldpoliitiliste nihete on just üllatuslik rahvaalgatus ja eestlaste endi südidus olnud olulisim praeguse lootusriikka olukorra tekkes.

Võib oletada et Eesti ligemate naabrite uudistevahendus Balti sündmustest utmise taustal on teistest ulatuslikum. Juhuslik ajakirjanduse sirvimine näitab et ülejäänud maailm suurimate lehtedega eesotsas ei jää oluliselt maha olukirjeldustega Eestist, Lätist, Leedust. Juhtkirjade ja kolumnistide mõjuvõim USA, Inglismaa, Prantsusmaa jt suurtes lehtedes ei ole muidugi võrreldav mahumõdduga mõnes teises piirkonnas.

Katsume alljärgnevalt anda mingit pilti välismaa ajakirjandusest Balti sündmuste kirjeldamisel nii nagu see peegeldub kahe suurema Rootsi päevalehe veergudel, "Dagens Nyheteris" ja "Svenska Dagbladetis." (500 000 ja 250 000 eks.) Kui prooviks kaasa haarata ka TV, raadiosaated, suured õhtulehed ("Expressen," c:a 600 000 eks, "Aftonbladet" ,c:a 450 000 eks) ja veel suuremad kohalikud lehed ("Sydsvenska Dagbladet", "Arbetet" ja "Kvällsposten" Malmö, "Göteborgs Posten", "Uppsala Nya" jne) ja veel hästi informeeritud erialalehed (näiteks "Dagens Industri"), milleks kiusatus on suur, oleks materjali üle aru palju.

Alljärgnev statistiline pisiuurimus ja võrdlus lehtede vahel ei pretendeeri suuremale täpsusele kui Žurnalistlik ülevaade nõuab; väljalõiked lehtedest on tehtud ajavahemikul 26. august - 26. november ning hõlmavad ainult seda mis otseselt Baltikumi puutub.

Kolme kuu uudismaterjali kogumaht Balti sündmuste ümber on olnud DNs ümmarguselt 7000 veeruseintimeetrit ning SvDs 6700 vsm.

Fotod ja illustratsioonid sellest - DN 29 % ja SvD 23 %.

Teksti maht oli lehtedel seega umbes sama.

Baltimaad esilehekülje uudises - DN 8 korda (12/10, 8/10, 16/10, 22/10, 6/11, 13/11, 17/11, 18/11) ning SvD 7. korral (10/9, 12/9, 6/11, 13/11, 17/11, 20/11, 22/11).

Juhtkirja avaldas DN viiel korral: 26/8, 14/9, 9/10, 27/10, 19/11 ; SvD aga kahel korral: 13/10 ja 18/11, viimane otse Eesti nimel - "Estlands utmaning!", Eesti väljakutse!

Kui vaadelda kuidas materjal jaguneb maade kaupa ning võrdluses kahe lehe vahel, siis saame järgmise umbkaudse pildi:

	DN	SvD
Kõigist Baltimaadest	32 %	20 %
Leedust	7	14
Lätist	19	17
Eestist	42	49

Eestlaste ja lätlaste kaastöö lehtedele on läinud peamiselt SvDle: Andres Küng (2x), Peeter Puide (3x), Alex Milits (2x), Ülo Ignats ja Ants Anderson (1x). Läti kaastöölised olid Juris Kaza (2x) ja Atis Leijins (1x).

DNs on kirjutanud Maarja Talgre ja Mert Kubu (viimane kuulub DN toimetusse)

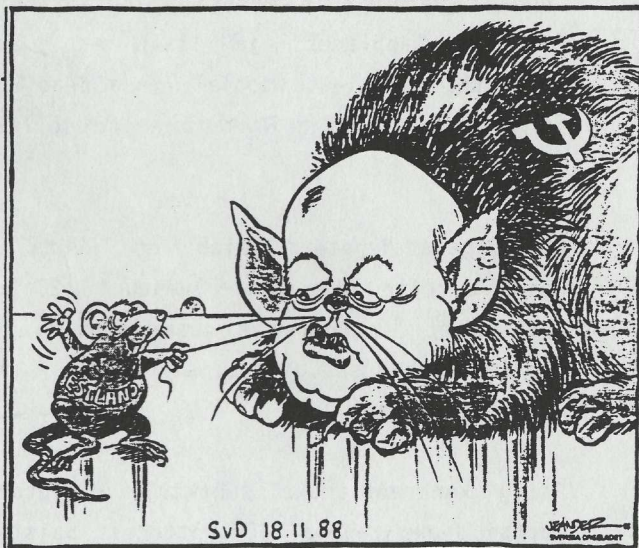
DN on avaldanud tähelepandavalt mitmeid usutlusi ja tutvustusi, nagu Marju Lauristin (8/9), Juhan Aare (26/9), Edgar Savisaar (29/9) ja Rudolf Jalakas (6/11).

DN on silmapaistvalt palju kirjutanud ka eesti kultuurist ja kultuuriinimestest: Vardo Rumessenist (13/9), Ilmar Laabanist (12/10, Eesti Kunstkäsitöö näitusest Göteborgis (13/10), Jaan Kaplinskist (27/10), Viivi Luigest (1/11) ja pagulaskirjanduse üleandmisest Eesti raamatukogudele (9/11).

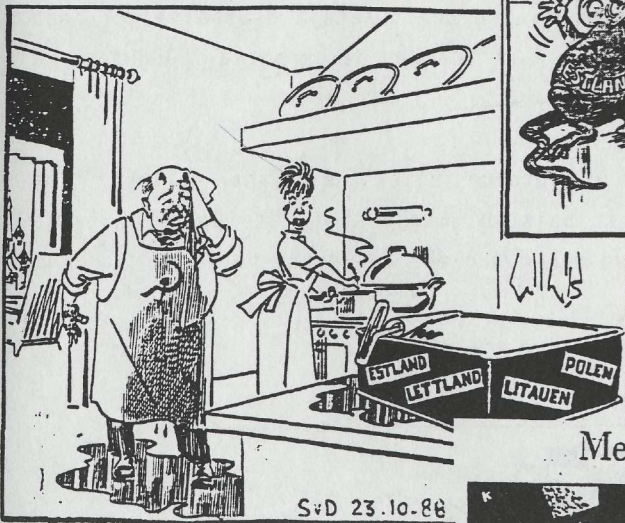
SVDs on tähelepanu äratavalt sõna võtnud diplomaatia-veteranid Max Jakobson (10/10) ja Sverker Åström (13/11). Samuti Åke Sparring (16/10).

Uudiste ja sõnavõttude sageduse näiteks võib tuua et vaadeldaval ajal on nii DN kui SVD keskelt läbi iga teine päev avaldanud midagi Baltimaade kohta, teatud sündmuste puhul muidugi iga päev. (1988. aastal keskmiselt on kirjutatud iga nädal midagi Eestist. Seda võiks vastandada eelnenud neljakümnele aastale, mil paar korda aastas midagi olulist Eesti kohta avaldati).

MUSEN SOM RÖT



RYSK BURKMAT



Men balterna kan också dansa



Kõige otsemalt on ajalehtede seisukohti muidugi väljendatud eespool nimetatud seitsmes juhtkirjas.

Silmatorvakav on, et juhtkirjad suhtuvad väga sõbralikult rahvusliku arengu edusse Baltikumis. Analüüsitakse arengu tagapõhja ja avaldatakse imestust eeskätt selle üle, et Balti vabariikides on mindud nii kiirelt edasi aga sealjuures siiski toimitud väga rahulikult ja osavalt. Erist imetlust äratav Eesti ülemnõukogu trotslik suveräänsuseotsus.

"Kunagi varem pole Moskva võimutaotlusi sel moel tagasi lükatud" ütleb "Svenska Dagbladet" ja lisab et "...maailma avalikkus on eestlaste, lätlaste, leedulaste poolel. Seda peab Moskvale selgelt näitama. Geograafia ja ajalugu kohustab Rootsit eriti selles küsimuses otsekoheselt rääkima." (18 nov.)

Ka "Dagens Nyheter" leiab, et "Rootsi peab julgema selgemat sümpaatiat näidata kolme hea naabri vastu." (27 okt) Juba varem on Dagens Nyheter arvanud et "...Rootsi ei saa jääda ainult pealtvaataja osasse vaid...peab toetama vabaduspüüdeid...ja näitama, et nende demokraatia puudutab ka meid." (14. sept.)

Palju konkreetsemaks juhtkirju kirjutanud siiski ei lähe selles mida Rootsi peaks tegema. Sõnavõttudest paistab siiski läbi, et Baltikum on ka Rootsi asi ja et kolme balti rahva vabadus oleks ka Rootsi huvides.

EJK/JM



KODUEESTLASE VÄLISMAINE DILEMMA

Käisin oma onul Hermannil Kanadas külas. Igavene pikk reis oli, ja muidugi kõik see jant enne kohvrite pakkimist oleks nõrgema mehe võinud maha murda. Aga te teate seda kõike ise, nii et pole vaja pikemalt selle peale sõnu raisata.

Igatahes jõudsin kohale. Onu ja onunaine olid mõlemad lennujaamas vastas. Olin nõrkemiseni väsind, aga kui onu oma "Buickiga" ette sõitis, oli väsimus kadunud. Suur kui ristleja, ja mugav ja vaikne, räägi kasvõi sosinal - mitte nagu minu vanas "Zigullis", et karju kõrivalad sõlme.

Noh, jõudsimme onu majja. Onunaine kukkus vabandama et väheke vana ja vannitube kõigest kaks ja ainult üks eraldi tualett! Majas oli neli magamistuba. Ja nagu nad ütlevad, selle järgi määratakse maja suurus. Seal oli veel elutuba ja kõrvaltuba ja söögituba - aga need nagu ei loe. Magamistoad loevad, justkui muud ei tehta kui magatakse. Aias oli basseini! Ma mõtlesin et niimoodi elavad ainult miljonärid.

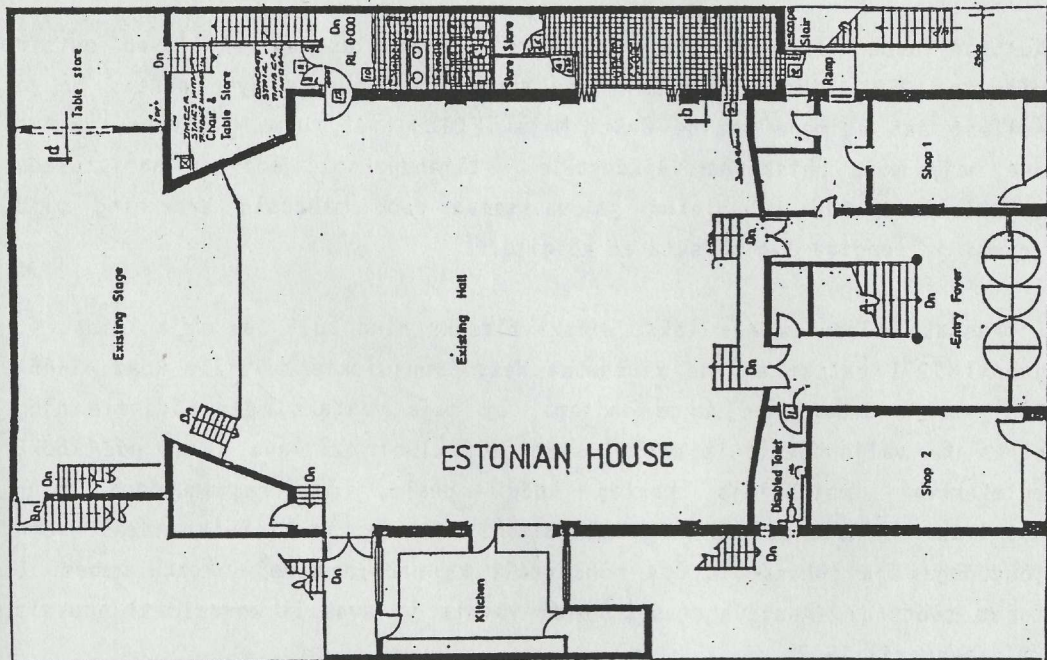
Kõige süngem oli poodides käimine. Kraami nii et võtab silmad krilli, ja keegi ei trügi ega ole õel. Müüja tuleb ligi ja küsib kas ta saab aidata. Esimesel korral ehmusin nii ära et ei teadnud mida peale hakata. Hiljem harjusin muidugi ära ja jalutasin poodides ringi nagu poleks muud teinudki. Onu ostis mulle läänelikud riided selga, pani mingisuguse plastikust kaardi letile, klõbistati natuke elektrooniliste aparaatidega, ja kraam oli minu.

Kõik oli hiigla vahva, saime alul hästi läbi. Iga söök alguses ei maitsenud, aga suurte karbonaadide vastu polnud mul midagi. Hiljem tekkisid väikesed probleemid. Mul oli ju aega küllalt nende majas ringi kolada ja seal leidis asju, millest me võime ainult und näha. Neil oli kolm telekat. Telefone igas toas vist üks. Raadioid - mõned hakkavad mängima teatud kella peale. Seal oli tööriistu ja külmkappe ja sügavkülmuteid ja pesumasinaid ja... ei noh, nagu miljonärid ikka. Onunaisel oma auto, niisugune väike "Toyota", käib nagu kellavärk. Alul oldi minu vastu hiigla lahke, et kui näed midagi mida kangesti tahad, eks sa ütle - ehk saab muretsetud. Noh, ma nägin ju ühte ja teist mida soovisin. Õieti soovisin kõike, aga ebaviisakas ka ei saanud olla, nii et piirdusin vaid hädavajalikuga. Ulikonda oli vaja,

ja niisugust suurt raadiot kahe kassetipesaga, ja elektripuurmasinat ja arvutit, autole osi, taskulampe, mõistlikku taskunuga - šveitsi oma, mitmekümne osaga, ja Leenale kaasa sukkepükse ja kõiksugust kraami mis ihuligi kantakse, teate küll - õhused ja siledad mida täitsa nauding aidata seljast võtta... ja kreeme ja värve ja lõhnasid... uut kohvrit oli muidugi vaja lisaks mu vanale. Ja nii edasi. Onu ja onunaine olid väga vastutulelikud ja kenad, kuigi mõnikord nagu ühmati et "ah seda ka" või nii... Kord tegin onule ettepaneku et ta ostaks mulle videokaamera, niisuguse "Sony" aparaadi millel on enamik vajalikke omadusi nagu ülim valgustundlikkus, zoom suure ulatusega ja nii edasi... ega ei taha iga paari aasta tagant vahetada uuema vastu. Et kui juba, siis olgu parim.

Onu nägu läks pilve nagu tormine oktoobriöö. Ta tõusis püsti ja kõndis teise tuppa nii et maja rappus. Tuli minuti pärast tagasi, paber käes. Virutas selle mulle nina alla ja ütles et vaata, nii palju olen ma juba sinu peale kulutanud, et enam ei saa! Ma olin nagu jalust rabatud, vaatasin neid arvusid, aga need ei ütlend mulle midagi. Mitu tuhat dollarit, hea küll, aga mis siis? Sul ju raha küllalt, ütlesin. Onu tegi, kas tead, nii mõru näo ja naeris mürgiselt. Mul hakkas lausa hirm. Küsis, et kust sa võtad et mul on raha küll? Noh, suur maja ja kaks autot ja telekaid ja külmuteid ja tont teab veel mida, et meie pool saavad sellist luksust endale lubada vaid kõrgemad parteilased või teenelised täpsuskunstnikud... Selle peale onu plahvatas. Kukkus suure häälega ja vihaselt seletama, et see pole mingi kuradi pankrotti aetud Nõukogude süsteem. Siin saab igaüks endale muretseda mida tahab, kui ta oskab enda oste mõistlikult planeerida. Tema sissetulek on nii palju ja naapalju läheb ära kõiksugusteks maksudeks. Sellest ma täitsa aru ei saanud, arvud tundusid lausa astronoomilised. Majapidamine võtab nii palju, otsa veel muud kulud ja üle jääb niipalju. Olin jahmunud, see ülejäanud niipalju oli naeruväärt väike summa. Aga see maja ja autod ja...? küsisin. Ostsin võlgu, ütles onu. Ma ei jagand seda asja, palusin selgitada. Noh, et teatud osa maja ostuhinnast peab endal olema, ülejäänd saab laenata pangast. Maksad maha nii kuidas jaksad, kasvõi 25 aastat. Aga autod? küsisin. See on hoopis lihtne - annad vana kui käsiraha ja saad uue vastu. Maksad jälle maha nii kuidas jõuad, muidugi mitte nii pika aja peale kui maja - aga siin on auto niivõrd hädavajalik riist et üleüldse kusagile pääseda, et ostmine on väga lihtsks tehtud, ka neile kel õieti seda raha pole.

EESTI MAJA MELBOURNE'IS



43 Melville Road, West Brunswick,
Vic. 3055

Terve see värk oli mulle mõnevõrra segane, ent vähehaaval hakkas koitma et onul videokaamera jaoks raha pole. Olin muidugi rängalt pettunud. Katsusin seda tõsiselt varjata, aga ikkagi tuli selline paanikatunne peale, et kui videot ei ole, on elu mõte kadund. Ju vist onu märkas, ja mõned päevad enne ärasõitu ta siiski ostis mulle selle "Sony". Ma olin üliõnnelik ja tänasin onu ja onunaist ingliskeeli.

Millegipärast jumalagajätt oli nagu jahedam kui vastuvõtt, ja nad isegi unustasid mind tagasi kutsumast.

Ma läheks igal ajal. Mitut asja oleks veel vaja, muuhulgas videomakki - mis ma selle "Sonyga" peale hakkas kui ei saa linte vaadata? Onu on kuidagi kummaliseks muutunud: kuigi ma mitmel korral olen vihjanud et oleks tore uut küllakutset saada, ei ole ta siiani väljagi teinud.

MELBOURNE'i EESTI MAJA

Austraaliasse rännanud ning Melbourne'i elama asunud eestlased ostsid märtsis 1955 väikese äriruumi koos korteriga Coburgis Sydney Road 67 ja sellest sai esimene sealne Eesti Maja . Olgugi et ruumi oli vähe, vastas see maja meie ühiskonna vajadustele - täienduskool, kooride harjutused, organisatsioonide koosolekud ja väiksemad peod mahtusid ära ning olid trammi ja rongiga ligipääsetavad kõigile.

Aastate möödudes aga läks siiski kitsaks ning tuli uus maja leida. 4. juunil 1971 osteti endine kinohoone West Brunswickis Melville Road 41-45. Pidi palju ümber ja juurde ehitama, et maja vastaks meie nõuetele ning oleks ka väljanägemiselt meeldiv. Ehitati klubiruum lava alla, uus köök, külmkamber, majahoidja korter (köögi peale, ja raamatukogu- ning kooliruumid. Kuna polnud raha remondimehi tellida, tehti kõik enamasti oma jõududega ära pühapäeviti ja mõne poolt ka nädala sees - kokku umbes 10 tuhat töötundi. Aastavahetuseks oldi valmis ja avaball korraldati edukalt 29. jaanuaril 1972.

Eesti Maja on neljal korrusel. Suur saal on 20,5 x 17 m, avar lava 14 x 8 m, väike saal 17 x 6.5 m, rõdu 217 istekohaga. Saali põranda all on 10-meetrine õhupüüsi laskerada viie laskekohaga, meil on raamatukogu, kooli ja skautide ruumid. Majale kuulub kaks äriruumi, mis on mõlemad välja üüritud. Eesti Maja seinu kaunistavad Gunnar Neeme ja Toomas Rossmanni maalid, pannood ja puulõiked .Eesti Majas leiavad ulualust oma tegevuseks MEÜ "Kodu" ja selle naiskoor, spordiring, näitering ja naisklubi; Eesti Meeslaulu Selts, Eesti Laskeklubi, suusaklubi "Du Nord", skaudid, rahvatantsijad, korporatsioon "Ugala" ja etnograafiaring.

Käesoleval aastal lõpetati juurde- ja ümberehitused, milleks olid uued väljakäigud, klubiruumi suurendamine, uus baar, külmkamber, lao- ja riietusruumid. Värviti , pandi uued põrandavaibad ja kööki uus ahi, et Esto külalistel oleks meeldiv ja igati mugav.

Meie maja on Esto ajal avatud iga päev ja sealt on võimalik saada süüa ja juua.

Eesti Maja tegevust koordineerib viieliikmeline juhatus, mille koosseisu kuuluvad praegu Arnold Mikkor (esimees), Sven Kiviväli, Edmund Taves, Enn Tammark ja Johannes Meltsar.

KOTKAJÄRVE METSAÜLIKOOL 1988

21.-28. augustini peeti Kanadas Kotkajärve Metsaülikooli kursust. Avaldame allpool lühiintervjuu Marja-Leena Roosiga, kes oli üks nooremaid kursuslasi.

METSAÜLIKOOL - mida see sõna Sinule ütleb?

See on põnev nädal, mil teadlastest lektorid ja üliõpilased elavad koos, kuulavad loenguid, arutavad huvitavaid probleeme, lõbutsevad.

Millal jõudis Sinu teadvusse mõiste METSAÜLIKOOL?

Olin vist viieaastane, kui vanemad käisid MÜs ja nägin siis kodus MÜ embleemiga puust nimekettaid.

Millal tuli tahtmine ise METSAÜLIKOOLI minna?

Arvasin alati, et MÜs käivad koos hiigla vanad inimesed nagu näiteks minu vanemad. Ise ei osanud kuidagi aimata, et kunagi nii vanaks saan. Nojah, nüüd olen seal juba kaks suve käinud. Eelmisel aastal olin köögis abiks ja vaatasin kõrvalt - tundus huvitav ja põnev. Otsustasin siis tänavu täisõiguslikuks liikmeks saada.

Kõnele programmist.

Kõigepealt ehk loengutest. Kõnelesid Feliks Oinas, Riina Kionka, Ingvar Liitoja, Karl Aun (väga meeldis tema loogiline esituslaad, tema stiil!), Ilse Lehiste, Juhan Talve, Taavo Virkhaus, Ardo Hanson, Tõnu Parming, Veljo Kalep.

Loengute lõpul vastati auditooriumist tulnud küsimustele, arutati ja vaieldi. Meeldisid Ilse Lehiste esitatud läbimõeldud ja tabavad küsimused, samuti Veljo Kalepi selged ja otsekohesed arutlused.

Noorema põlve MÜlased eriti agarad vestlema polnud. Kaldun arvama, et osa materjali oli meile lihtsalt üle pea.

Ja seda nooremat põlve oli MUs rohkesti?

Arvan, et alla kahekümneseid oli kohal vähemalt tosin.

Huviringid, keele ja kõne rühmad?

Neid oli ohtrasti. Ise olin Taavo Virkhausi keele ja kõne rühmas. Sain siit uusi, Eestit puudutavaid teadmisi. Me arutasime samuti võimalusi Eestit toetavaks tegevuseks Kanadas, harjutasime keelt ja käitumismalle, kõne all olid kommete erinevused siin ja Eestis. Taavo Virkhausilt õppisin üldse palju. Meeldis tema stiil lõkkelaulude organiseerimisel - see oli midagi päris uut.

Olin ka Ilse Lehiste rühmas, kus analüüsisime eesti ballaadide tekste.

Samuti olin lauluringis, õppimaks Eesti uuemaid rockprotestilaule.

Veel?

Oli palju sauna, huvitavaid lõkkeid, väga hea lõpupidu. Ja muidugi lõputud videod - tehtud Eestis ja Kotkajärvel.

MUlased on põhiliselt Kanada eestlased. Mida peaks tegema, et osavõtjaid mujalt rohkem tuleks?

Eks oma ideid propageerima, oma tegevust laiemalt tutvustama.

Kui oleks mõeldav kutsuda MUsse kedagi kodumaalt, keda Sina kutsuksid?

Tunnen sealseid inimesi vähe, rohkem tean muusikast. Kindlasti oleks põnev Ivo Linnat palgest palgesse näha ja Alo Mattiiseniga tahaks ka tuttavaks saada.

Üldiselt apoliitiliseks loetud MU oli tänavu üllatavalt poliitiline?

Arvan, et sündmuste areng kodumaal on selle põhjus. Sealne areng ei saa meid põrmugi puudutamata jätta.

Täna, kena kokkuvõte.

Küsitlenud AV

Enne 1947. a. ilmunud raamatuid ostavad ja müüvad Tallinna, Tartu ja Viljandi raamatuantikvariaadid (Tallinnas, Mündi t. 3, Tartus, Riia mnt. 7, Viljandis, V. Kingissepa t. 28)

MÄRKUS:

EESTI PAGULASROMAANI
ANTIKVARIAADIVÄÄRTUS
OLEVAT 10 - 15 rbl.

KUULUTUSED & TEATED

TELLIGE KOHE "AJA KIRI" 1989
AASTAKS!

Rõõmustage AK tellimisega peale
iseenda veel oma sõpra Eestis
ning mujal.

Hinnad on endised (vaata lk 47)

Tellimised saata vastavale
kohalikule esindajale (vaata lk 47)

Järgmine number ilmub veebruar/märts 1989.

KESKEAS PEREKOND SOOVIB TUTVUST
EESTLASTEGA KES ON KAADANUD
ÜHENDUSE KODUMAAGA.

SAAME PAKKUDA SUVITUSVÕIMALUST
EESTIS.

KIRJUTAGE: ERIKA JUNDAS,
PAPLITE 18, 200 009 TALLINN

11 AASTANE ANNE PAIDEST SOOVIB
OMAVANUST KIRJASÕPRA ROOTSIS.
KIRJUTAGE: ANNE ALTERMANN,
RISTIKU 10 - 5, 202 820 PAIDE

"Armastuslaul Kevadetüdrukule"

Oskar Kruus

Viljandi väike, nelja liikmega harrastusteatri näitetrupp oli sügisel
Soomes Porvoos, kus nad esitasid Oskar Kruusi dokumentaalnäidendi
"Armastuslaul kevadetüdrukule". Porvoos mängiti soomlastele kahel õhtul
täismajale.

Oma linnas Viljandis tuuakse välja kaks näidendit aastas - üks lastele,
teine täiskasvanutele.

Näitlejad tahaksid meeleldi tulla Rootsi eestlastele esinema.
Kirjutage: Merike Mets, Koidu 13, 202 900 Viljandi

Millal jälle?

Till ESTLAND

reser Ni bekvämt, fort och billigt med PÄRNU
LAEVA A.-B:s ångbåtar s/s Vironia och s/s Estonia

Stockholm—Tallinn 3 gånger i veckan

Stockholm—Pärnu 1 gång i veckan

Begär prospekt från

FÖRENADE SPEDITIONS- & REDERIAGENTUREN

Stockholm, Skeppsbron 30. Tel. Nannanrop -Rederiagenturen-

KES OLEKS HUVITATUD KIRJA-
VAHETUSEST TARTU LINNA TEADUS-
RAAMATUKOGUS TÖÖTAVA NOORE NAISEGA?
KIRJUTAGE: MARIKA LIIVAMÄGI,
A. HAAVA 32 - 4, 202 400 TARTU



KALLID EESTLASED VÕORSIL!

TARTU ÜLICOOLI TEADUSRAAMATUKOGU PALUB TEIE ABI.

Eesti autorid! Meie Alma Materi raamatukogu kutsub teid üles oma töid ka Eestimaaale saatma! Pole oluline, mis keeles need on kirjutatud, meid huvitavad kõik eestlaste teosed. Eesti rahvuskultuuri ja -teaduse eest saame hoolt kanda ainult üheskoos.

Seetõttu on väga tähtis, et ka Tartu Ülikooli raamatukogus oleks hästi esindatud kogu maailmas välja antud Estica, st perioodika, trükised (raamatud), pisitrükised, väljalõiked - kõik, mille objektiks on Eesti ja eestlased. Ülikooli raamatukogus peaks leiduma kogu eesti autorite kirjutatud ilukirjandus ja - mis eriti tähtis teadusraamatukogule - teaduskirjandus.

Vähe on meieni jõudnud väliseesti teadlaste töid, nii eesti kui ka muudes keeltes. Teaduskirjanduse õige koht on just ülikooli raamatukogus, kus seda saavad kasutada üliõpilased, õppejõud, kõik teadlased. On ju ülikooli raamatukogu läbi aegade olnud eesti rahvusraamatukoguks - vaimuse ja teaduskultuuri kandjaks.

Meil on hea meel iga raamatu, iga uurimuse, iga separaadi üle.

Meie raamatukogu on alati rõõmuga nõus aitama kõiki eestlasi Kodu-Eestis välja antud kirjanduse muretsemisel. Pöörduge meie poole!

Meie aadress: TRU Teadusraamatukogu, Struuve 1, 202 400 Tartu.



HEINAKUU

NOORTEAJAKIRI EESTIS PALUB VÄLISEESTLASTE ABI

"Heinakuu" on noorte sõltumatu väljaanne, mis teenib Eesti ühiskonna ajaloo, poliitilise olukorra, tähtsündmuste ning noorsoo probleemide objektiivse valgustamise eesmärke. Ühtlasi loodab "Heinakuu" kujuneda selleks töö avaldamise aknaks Eestis, mille kaudu noortel oleks võimalus oma mõtete ja vaadete levitamiseks kodumaal ja väljaspool seda. "Heinakuu" on erakonnavaba väljaanne, mis võimaldab oma vaadete avaldamist kõigile poliitilistele rühmitustele, kelle eesmärgid ei ole vastuolus üldinimlike humanismiprintsiipidega ega Eestimaa saatuse iseseisva otsustamise põhimõttega.

Tänaseks päevaks (nov. 88) on ilmunud neli "Heinakuu" numbrit. Toimetamisel on viies number, mis on pühendatud Rahvarinde kongressi kajastamisele.

Praeguseks on ajakirja tiraaž 300 eksemplari. Ajakiri käib käest kätte, seda paljundatakse ja trükitakse ümber. Ometi ei suudeta rahuldada kaugeltki kõiki soovijaid. Kõige suuremad raskused on ajakirja trükkimise ja paljundamisega. "Heinakuu" toimetusel puuduvad ka hädapärased tehnilised vahendid (diktofonid, paljundusseadmed, paber jne) Seoses sellega palume Teilt abi, et "Heinakuu" ilmumine saaks ka edaspidi jätkuda.

Ootame ka ettepanekuid koostöö arendamiseks "Heinakuu" ja väliseesti lugejate vahel. Oleksime huvitatud "Heinakuu" levitamisest välismaal ja väliseestlastele, eriti noorsoo seas. Seetõttu peame vajalikuks ning oluliseks kontakte ja koostööd kõigi Välis-Eesti organisatsioonidega, ajakirjandusega. Oleme ka väga huvitatud Välis-Eesti ajakirjade, ajalehtede ja ilukirjanduse tutvustamisest Kodu-Eestis, eriti noorsoole.

Avaldame lootust, et meie tegevus saab tähiseks liikumisele iseseisva demokraatliku Eesti poole, sõna- ja trükivabaduse realiseerimise tõeliseks vahendiks, koostööle ning teabevahetusele Kodu- ja Välis-Eesti vahel.

Lugupidamisega EMS klubi "Heinakuu",

Andres Herkel, Toomas Kimmel, Jüri Leesment, Mait Raun, Veiko Rämmel, Avo Uprus.

Kirjutage: "Heinakuu", Postkast 3278, Peapostkontor, 200 001 Tallinn.

MIKS OSA (VÄLIS)EESTLASI EI
TEA ET "AJA KIRI" ON OLEMAS?
- OLED SINA RÄÄKINUD?

ESINDUSED & TOIMETUS

USA:s; NEW YORK, MARI LEESMENT: 321 Rockaway Str. Boonton, NJ 07005, tel. 201-334-0209; CHICAGO, URVE AUKSI: 13977 Stonehenge, Orland Park, IL 60462, tel. 312-460-1837; CHICAGO, HILJA PIKAT: 1259 W. North Shore, Chicago, IL 60626.

KANADAS: TORONTO, VELLO SALO: 2661 Kingston Rd., Scarborough, Ont. M1M 1M3, tel. 416-265-2458; TORONTO, VELLO SOOTS: 2 Deepwood Cres., Don Mills, Ont. M3C 1N8; VANCOUVER, LIIS & MATTI KLAAR, 4185 Canterbury Crescent, North Vancouver, B.C., V7R 3N4, tel. 604-986-4050.

AUSTRALIAS: SYDNEY, TIIA RAUDMA: 11/19 Waruda Street, Kirribilli NSW 2061, tel. 02-929-6415.

INGLISMAAL: LONDON, Juhan Eistrat: 18 Stanley Cres., London W11 2NA, tel. 1-727 3159.

SAKSAMAAL: STUTTGART, MART LAANEMÄE: Gutenbergstr. 130/I, D-7000, tel. 0711- 62 30 93.

SOOMES: HELSINKI, EEVI NIVANKA: Ulvilantie 10 B 22, 00350 Helsinki, tel. 0-55 14 73.

BRASIILIAS: SAO PAULO, ERNA JA HARRY KUUSBERG: Rua Carlos Tiago Pereira, 235 CEP 04150, São Paulo-SP, tel. 11-275-0026.

PRANTSUSMAAL: PARIS, ENE RÄMMELD: 4 rue Ernest Prevost, 93 300 Aubervilliers, tel. 1-48 33 08 09.

NORRAS: OSLO, TIIU JA ENN ANDERSON: Ingierkollveien 45, N-1410 Kolbotn, tel. 2-80 87 40.

SVEITSIS: BASEL, LIILIA CORRADI: Pfeffingerstr. 37, CH-4053, Basel, tel. 61-35 10 70.

EESTIS: TALLINN, SIRJE RUUTSOO: Kiire 28 - 2, 200 007 Tallinn, tel. 68 44 82; TARTU, TIIT PRUULI: Vilde 18 - 3, 202 400 Tartu, tel. 6 15 65

AK ILMUB NELI KORDA AASTAS.

(veebr/märts, mai/juuni, august/sept, nov./dets)

Käesolev number teostus Jaak Maandi, Silvi Nemvaltsi, Peep Nemvaltsi, Katrin Undi ja Peeter Undi kaasabiga.

AK TOIMETUS & TALITUS ROOTSIS ON:

- ENNO KLAAR (tegevtoimetaja) Tel. 08-664 32 09
- VIRVE RAAG 018- 14 81 63
- TOOMAS SAAGPAKK (kujundus)
- VELLA PIHLAK (kaanekujundus)

TOIMETUSE ja TALITUSE ADDRESS ON:
Enno Klaar, Älvkarleövägen 12,
S-115 43 Stockholm.

T E L L I M I S E D:

"AJA KIRJA" saab tellida Rootsisis (ja Skandinaavias) otse toimetusest, tasudes hinna posti jooksvale arvele (POSTGIRO),
NR 12 77 47 - 4,
(c/o Enno Klaar).
IGAL POOL MUJAL ON TELLIMINE LIIGEMA AK ESINDAJA KAUDU, andmed siin ülal.

T E L L I M I S H I N N A D:

Rootsis 90 SEK, USA-s 15 USD,
Kanadas 19 CAD, Austraalias 20 AUD. Mujal vastavalt kursile.

UUE AASTA SOOV: rohkem tellijaid! 47

PE $\frac{A}{1166}$ 52

1988

SISUKORD

Aega on vähe		2
Rahu?	Valter Rand	3
Suveseminar Eestis		8
Millal siis veel...	Rein Taagepera	9
Rafto auhind Vellistele	VMS	15
Hando Runnel 50	Mardi Valgemäe	16
Marju juures Tartus		
Intervjuu	Enno Klaar	19
Elu-olu 1988		24
Programm: Eesti vabamaks!	Jaak Maandi	26
Eesti noore luule lootused	Sirje Kiin	29
Eesti-Balti sündmused		
Rootsi pressis	EJK/JM	35
Kodueestlase välismaine		
dilemma	Erni Pikk	39
Melbourne'i Eesti Maja		42
Kotkajärve Metsaülikool 1988		
intervjuu	AV	43
Kuulutused & teated		45
Esindused & toimetus		47
aja kiri nr. 52	detsember	1988